

bistands-aktuelt

nr 4 mai 2008

Gjenglandet Øst-Timor

Ungdommen i Øst-Timor er en kilde til uro, men er glemt av bistandsgiverne.

Side 14-17

FOTO: MER OPPRANN

www.bistandsaktuelt.no

Maoistenes støttespillere feirer den overraskende valgseieren i Katmandus gater 12. april i år.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/PEDRO UGARTE

Maoistene innfører kapitalismen

■ – Vi har forsøkt å bruke marxismen på vår egen måte. Det internasjonale samfunnet behøver derfor ikke å se på oss med forutinntatte holdninger.

■ Det sier de nepalske maoistenes nest-kommanderende og sjefideolog Baburam Bhattarai i et eksklusivt intervju med Bistandsaktuelt. Han vil i første omgang kvitte seg med dagens halvfyrdale strukturer og innføre kapitalisme.

■ Bhattarai har et langsiktig mål: – Nepal skal ha tatt igjen de rike landenes velstand ved slutten av dette århundret.

Side 6-7

B-Post Abonnement
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

MILJØ
Utenlandske friere i kø for skog-milliarder

Side 4

GHANA
Ungt olje-land søker norske ekspertråd

Side 20-23

TANZANIA
Pengesterk Tanzania-minister måtte gå

Side 19

LANDBRUK

Matpris-sjokk for verdens fattige

Side 8-9

Mer formynderi med Solheim

Av Trine Skei Grande og Anne Margrethe Larsen

Den norske bistanden er gjennomsyret av formynderskap, og dette er forverret under Solheim.

VENSTRE HAR NYLIG vedtatt en ny utviklingspolitisk plattform som bygger på en sosialliberal ideologi. Denne tar utgangspunkt i «frihetens infrastruktur» basert på fire bærebjelker: demokrati, rettsstat, markedsøkonomi og det sivile samfunn.

Venstres utviklingspolitikk fyller et grunnleggende behov da den norske bistanden på mange måter er anti-liberal og gjennomsyret av formynderskap. Den har alltid vært basert på en idé om at vi vet bedre enn fattige folk og nasjoner hva som er best for dem. Til tross for en rekke politiske erklæringer om det motsatte, preger dette det daglige bistandsarbeidet – og de store bistandspolitiske debattene.

Det er blitt betydelig forverret under utviklingsminister Erik Solheim. Problemet er at det å fremme eierskap til egen utvikling er lett å si, men vanskelig å følge opp i praksis. Det kan her vises til at den nåværende utviklingspolitiske ledelse har samlet en langt større andel av bistanden i uspesifiserte budsjetter som den selv kontrollerer. Dette har fratatt Stortinget styringsmuligheter og åpner for mer vilkårlighet og partipolitisk markering innen utviklingspolitikken.

Venstre vil ha mer langsiktighet og faglighet i utviklingspolitikken – og mindre vilkårlighet og politiske innfall.

Venstre vil at den norske innsatsen skal konsentreres om de tematiske og geografiske områder der Norge kan gjøre en forskjell, og som muliggjør en langsiktig oppbygging

Erik Solheims bistandspolitikk er basert på en idé om at vi vet bedre enn fattige folk og nasjoner hva som er best for dem, mener artikkelforfatterne. Her er utviklingsministeren på besøk hos Aker Kværner i Luanda. ILLUSTRASJONSFOTO: CHRISTOPHER OLSSØN

DEBATT

av kompetanse og kapasitet. En for sterk satsing på tematiske områder i bistandsbudsjettet kan imidlertid svekke mottakerlandenes mulighet til å styre egen utvikling, og må balanseres mot siktemålet om å gi de enkelte mottakerland størst mulig innflytelse over egen utvikling.

NÅR DET GJELDER å konsentrere bistandsinnsatsen har utviklings-

minister Erik Solheim langt på vei sviktet. Han har inkludert ethvert land han selv synes er interessant og latt politisk farge styre. Økt støtte til «Venstrevinden som blåser over Latin-Amerika» og Liberia med en ny fascinerende, kvinnelig president, er her nærliggende eksempler. Problemet er at en slik spredning av innsatsen går på bekostning av kvaliteten. Hvis vi forsøker å gjøre alt – å

bli et mini-FN – får vi i realiteten ikke til noen ting.

Venstre vil at bevilgningene til administrasjon, forvaltning og kvalitetssikring av bistand økes i takt med bistandsbudsjettet, samtidig som krav til effektivitet styrkes. Mer konkret vil Venstre styrke Norads autonomi, integritet og innflytelse over kvalitetsikring av bistanden. ■

Trine Skei Grande er nestleder i Venstre og Anne Margrethe Larsen er Venstres representant i utenrikskomiteen.

Kvinner på randen av suksess?

Av Bjørg Skotnes

MED EN FERSK stortingsmelding om kvinners rettigheter i utviklingspolitikken og 1-årsdag for handlingsplanen kan vi trygt slå fast at kvinners rettigheter i bistanden har stor suksess – i alle fall i teorien.

Den politiske viljen hos norske myndigheter er formidabel, men jeg tror det kun er sjarmør-etappen som er tilbaketrukket. Evalueringen av norsk bistands likestillingsarbeid som ble gjort i 2005, viste at vi ikke klarer overgangen fra likestillingsretorikk til praksis.

Jeg tror vi må få på plass tre viktige byggesteiner, dersom vi skal unngå å få samme stryk-karakter igjen: Vi må bygge langsiktige partnerskap. Vi må få opp systemer som viser at vi holder det vi lover. Og vi må sørge for den kunnskapen og kapasiteten som trengs for å stå løpet ut.

PARTNERSKAPSBYGGING er en forutsetning for god dialog, mottakerorientering og resultatoppnåelse. Det er godt belegg for å hevde at det er svært mange krefter i partnerlandene som ønsker å fremme likestilling. Vel kan de være svake, men det er vel en del av jobben vår å støtte godt styresett i samarbeidslandene? Omlag 185 land har ratifisert Kvinnekonvensjonen og alle har tilsluttet seg Handlingsplanen fra Beijing. Norsk bistandspolitikk må i mye større grad dreie seg om å støtte opp under disse prosessene.

Våre egne systemer for å ivareta likestillingshensyn kan bli bedre. Bistandsapparatet har håndbøker som veileder om hvordan likestilling kan ivaretas i programutforming, men vi har ingen krav om dette og langt mindre sanksjoner hvis så ikke gjøres. Vi har ingen belønningssystemer for å være en kløpper på likestil-

ling verken for saksbehandlere eller ledere, og vi har ikke godt nok rapporteringssystem for likestillingsresultater. Vi foretar ingen likestillingsanalyse av budsjettene for de over 20 milliardene som hvert år settes av til bistandssamarbeid, men vi ber ofte om at våre partnere skal gjøre det i sine nasjonale budsjetter!

VI HAR INGEN pålegg om at likestillingspolitikk skal være en del av arbeidsbeskrivelsen for våre internasjonale delegasjoner. Vi har ingen krav om kjønnsbalanse i delegasjonene. Den eneste delegasjonen hvor dette aktivt ettertrebes er meg bekjent å få inn 40 prosent menn til FN's kvinnekommisjon! Vi ligger etter mange givere det er naturlig å sammenlikne oss med når det gjelder å etablere administrative rutiner som sikrer likestillingshensynet. Det bør vi få på plass hvis vi vil

leve som vi lærer.

Og sist men ikke minst; vi må bygge kapasitet og kompetanse. Og her mener jeg vi nesten står som keiseren uten klær. Alle som jobber med bistanden må kunne ivareta likestillingsperspektivet på sitt felt og fremme dette på en relevant og kompetent måte. Miljø og klima er en viktig satsing som har fått egne «skogsmilliard», miljøambassadører og andre prosjektsatsninger. Hvis dette er metoder for å få opp trykket bør det vel absolutt vurderes noe lignende på likestillingsområdet? ■

Bjørg Skotnes er likestillingsrådgiver i Norad.

(Innlegget er forkortet. En lengre versjon er lagt ut på våre nettsider www.bistandsaktuelt.no).

FØLG DEBATTEN PÅ NETT: WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Ikke bare regnskap og revisjon som teller

Anne-Lise Langøy, ambassadesekretær i India, følger opp debatten om ansvar og penger som blir borte i bistanden.

Utviklingsarbeid ikke egnet for innfallsmetoden

Magne Grøva, sivilagronom, mener Norge har viktig kompetanse av betydning for landbruksutvikling i Afrika.

Vestlige verdier pådyttes lærerstudenter i Nepal

Helen Eikeland skriver om bistandstøttet utdanning i Nepal – og spesielt lærernes viktige rolle.

Eritrea på riktig kurs

Hanne Margrethe Agerup Kildal og Kristin Ruud fra Norges Blindforbund, roser Eritrea og landets myndigheter for god utviklingspolitikk.

Kan det skilles mellom forkynnelse og bistand?

Kjetil Aano fra Det Norske Misjonsselskap skriver om religion, utvikling og organisasjonenes rolle.

Et europeisk syn på evaluering

Asbjørn Eidhammer, Norads evaluerings-sjef, om ulike syn på hvordan man skal teste ut bistandens resultater.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

4/2008 – 11. ÅRG

Matpriser – trussel og mulighet

LEDER

Det er en grotesk situasjon når mat finnes, men bare noen få har penger nok til å kjøpe den. Slik er det blitt mange steder i verden etter at prisene på ulike livsviktige basismatvarer har gått i været de siste månedene. Årsakene til prishoppene er mange og sammensatte, men konsekvensene er tydeligst for de som har minst. I Dhaka i Bangladesh opplever familier at voksne og barn må gå i dager uten ordentlige måltider. Bare det siste året har prisen på stekeolje steget med 107 prosent.

I denne utgaven av Bistandsaktuelt har vi tatt for oss flere virkninger av matkrisen. Høye matpriser er kritisk for fattigfolk i Bangladesh, men økt pris på mat innebærer også en mulighet for fattige land i sør. Mange utviklingsland har store arealer som kan brukes til landbruksproduksjon og det vil gi dem en vare å handle med. I praksis kan dette skape innhold i slagordet «fra aid til trade». Men som så ofte i slike saker, – dilemmaene står i kø.

I Tanzania kaster utenlandske investorer seg over landarealer for å dyrke råvarer til drivstoff. Enorme områder skal beplantes med sukkerrør i regi av et svensk selskap. Det foreligger ingen planer eller papirer, det hele er basert kun på et løfte fra president Kikwete.

Det er ingen grunn til å undre seg over at mange i Tanzania roper et varsku overfor en slik utvikling. Igjen ser historien om de rike lands ran av naturressurser i Afrika ut til å gjenta seg. Ikke bare er biodrivstoff i seg selv problematisk, man kan spørre om det er forsvarlig å bruke matjord til å produsere drivstoff. Det er også høyst usikkert om disse storinvesteringene vil komme den vanlige tanzanianer til gode. For at det skal skje må det utvikles politikk og planer. Derfor er det et riktig grep av Norge og Sverige å støtte myndighetene til å bli bedre skodd for å takle pågangen etter dyrkbar mark.

De høye matprisene kan på den annen side bli en historisk sjanse til å bygge opp et lønnsomt landbruk i Afrika. Det er en krevende oppgave, men eksempelet Malawi viser at det er mulig.

Der har myndighetene satset bevisst på landbruksutvikling med subsidiering av såkorn og kunstgjødsel. Også markedsinformasjon og adgang til markeder er nødvendig for vellykket landbruksproduksjon. En sterk og vel-fungerende stat er en forutsetning for at det blir bondene selv som får nytte av satsingen.

Eva Braatholm

MÅNEDENS SITAT

«Nepals Maoister hopper altså ikke akkurat etter Wirkola. Men de har satt seg høye mål.»

Dagbladet øver seg på utenriksdekning og rapporterer om utviklingen i Nepal, 26. april 2008.

Dialog mellom religiøse ledere er noe Gunnar Stålsett har jobbet mye med. Her er han flankert av Iraks minister for shiamuslimske saker, Seyyed Salih Al-Haidari (t.v.) og minister for sunnimuslimske saker, Dr. Sheik Ahmed Al-Samarai, under et møte i Oslo. FOTO: SCANPIX

Energisk fredsmegler

– Du må jo huske på at du ikke er 70 år lenger, fleiper vennene til Gunnar Stålsett når de synes han tar på seg for mye. Den tidlige Oslo-biskopen har siden sommeren 2006 vært 13 ganger på Øst-Timor. Blant annet.

mene knyttet til fattigdom, utdannelse, sosiale problem og å skape en større bevissthet i forhold hva det vil si å være et rettssamfunn, skriver Stålsett på e-post fra Sri Lanka.

Aktiv. Hvor mange reisedøgn Stålsett har hatt det siste året, vet han ikke. Men at det er mange er det liten tvil om. «Pensjonisten» fra Røa har et aktivitetsnivå som ligger langt over det betydelig yngre menneske makter. Etter at Stålsett hadde vært med Horta tilbake til Øst-Timor samt hatt en del møter der, dro han videre til Sri Lanka. Der deltok han på lanseringen av et såkalt interreligiøst råd for Sri Lanka, et råd hvor kristne, muslimske, buddhistiske og hinduistiske ledere sammen skal jobbe for fred. Stålsett var med på lanseringen som en del av sitt engasjement i Religioner for fred, en organisasjon han er styremedlem i. Han er også formann for Det europeiske rådet for religiøse ledere, leder for en japansk fredspriskomite, sitter i styret for biblioteket i Alexandria, medlem av en gruppe internasjonale rådgivere for UNAIDS, med i World Economic Forums Council on Islam og er styreleder for Oslos internasjonale kirkekemusikkfestival.

Tro viktig. Stålsetts sterke internasjonale engasjement kom første gang til uttrykk under Biafra-krisen på slutten av 60-tallet. Da ledet han studentenes hjelpeinnsats og ble etter hvert også sekretær i det som i dag er Studentenes og akademikerens internasjonale hjelpefond (SAIH).

Overfor Bistandsaktuelt understreker Stålsett den betydningen den kristne troen har for hans engasjement. – Jeg henter inspirasjon i en kristen forståelse av nestekjærlighet samtidig som jeg berikes av møter med andre religioners livstolkning og etiske engasjement, skriver han.

På spørsmål om han ikke blir sliten og lei av og til, svarer han følgende: – Jeg blir både oppgitt og sliten innimellom, men aldri lei. ■

PORTRETT

■ TOR AKSEL BOLLE

HVEM: Gunnar Stålsett

HVA: Norges spesialutsending til forsoningsprosessen på Øst-Timor.

HVORFOR: Var med Ramos Horta da presidenten nylig returnerte til Øst-Timor etter attentatet for tre måneder siden.

Da president Ramos Horta nylig kom tilbake til Øst-Timor etter et lengre sykehusopphold som følge av attentatet for tre måneder siden, var Gunnar Stålsett med på flyet fra Darwin. Presidenten, som så vidt overlevde skuddskadene han fikk i februar, ville svært gjerne ha den tidligere biskopen i Oslo med seg på den følelsesladde hjemturen. Det sier mye om det tette forholdet som har utviklet seg mellom fredsprisvinner Horta og Stålsett.

Den 73 år gamle kirkelederen har vært Norges spesialutsending til forsoningsprosessen på Øst-Timor siden sommeren 2006. En jobb han har gått til med sedvanlig engasjement og energi. Kort tid etter at Stålsett fikk oppdraget var han med på å arrangere et forsoningsmøte mellom alle de politiske lederne på Øst-Timor. Etter det har Stålsett fortsatt å ha jevnlig møter med det politiske lederskapet i den unge nasjonen samt med FN, diplomaten, kirken og de forskjellige organisasjonene som jobber på Øst-Timor.

Fattigdom. Situasjonen for den store delen av befolkningen som er fattige på Øst-Timor, engasjerer eks-biskopen spesielt. I 2007 var han en av initiativtakerne til en konferanse som fokuserte på deres situasjon, og i år skal han være med på en konferanse hvor temaet er ungdommers situasjon på Øst-Timor. – Det mest utfordrende med denne jobben er å fremme en omfattende forståelse for de grunnleggende proble-

Skogeksperter på frierføtter

Kø av besøkende til utviklingsministeren etter nyheten om Norges skogmilliarder

Nyheten om at norske myndigheter har åpnet lommeboka og vil bruke milliarder av kroner på klima- og regnskogsatsing, har ført til en strøm av utenlandske «friere» på Erik Solheims kontor.

Alexander Müller, assisterende generaldirektør i FAO, representerer én av mange utenlandske friere med interesse for norske skogmilliarder.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENSE
– Ja, interessen er stor, bekrefter Hans Brattskar – nyansatt leder for regjeringens klima- og regnskogprosjekt.

Nylig var FAO på norgesbesøk for andre gang i løpet av noen måneder. Denne gangen kom FNs ernærings- og landbruksorganisasjon sammen med UNEP (FNs miljøprogram) og UNDP (FNs utviklingsprogram), for sammen å presentere hvordan FN kan bidra til kutt i CO₂-utslipp på grunn av avskoging.

– Vi har også fått henvendelser fra land som Costa Rica og Vietnam, som ønsker å informere om hva de holder på med, sier Brattskar.

I følge en nyhetsmelding fra Point Carbon vil Brasil i juni lansere et fond på 200 millioner dollar som skal hindre avskoging i Amazonas. Målet er å få til utslippskutt som monner.

– For eksempel hadde vi nylig møte med Greenpeace Internasjonal da de nylig var i Norge, sier Brattskar.

Egne besøk. I løpet av kort tid vil dessuten miljø- og utviklingsminister Erik Solheim selv ha besøkt tre av de største skoglandene – i tre ulike verdensdeler: I november i fjor besøkte han Brasil, i april besøkte han Kongo og i midten av mai reiser han til Papua Ny-Guinea.

– Vi utelukker heller ikke bilateralt samarbeid med land. Brasil ligger da i forkant både når det gjelder overvåking, forvaltning og bære-

kraft, sier Brattskar.

I tillegg til at Brasil peker seg ut som en tidlig kandidat for norske skogpenger, ser norske myndigheter også på Kongo-bassenget i Afrika.

– Her ønsker vi å gjøre noe. I Kongo-bassenget er det Kongo som har mest skog. Men vi er klar over de forvaltningsmessige og administrative utfordringene. Derfor ser vi nå på om vi kan jobbe sammen med andre aktører som allerede har erfaring fra å jobbe i Kongo, sier Brattskar.

Han understreker viktigheten av

Vi har også fått henvendelser fra land som Costa Rica og Vietnam, som ønsker å informere om hva de holder på med.

Hans Brattskar, leder for regjeringens klima- og regnskogprosjekt.

at de norske skogpengene må knyttes opp til nasjonale planer i mottakerlandene.

– Det er for tidlig å si noe om hvor mange land det vil være aktuelt å jobbe i. Men vi håper å kunne forholde oss til nasjonale planer i mottakerlandene. Vi ser dessuten for oss noen få, store samarbeidsprosjekter – helst i nasjonal regi – hvor vi kan høste erfaringer. Disse erfaringene vil vi så ta med oss inn i forhandlingene om en ny klimaavtale, sier Brattskar.

Nylig undertegnet Norge og Tanzania en fem-årig partnerskapsavtale om skog og klima verdt 100 millioner kroner årlig.

Dårlig tid. Alexander Müller, assisterende generaldirektør i FAO, understreket på et seminar i Norad i april at tiden er svært knapp. Allerede i 2009 starter forhandlingene om en ny framtidig avtale i København.

– Skal vi ha mulighet til å påvirke forhandlingene i 2009, må vi starte «i går», ikke i morgen, sier Müller.

Han frykter at dersom bevaring av skog ikke blir en del av den nye klimaavtalen, så vil tapet bli dobbelt: Både klima og matvaresikkerheten vil bli rammet. Målsetningen er derfor å sikre en bærekraftig matproduksjon, og samtidig redusere utslippene av CO₂.

– Selv om vi ikke har alle løsningene, så må vi likevel sette i gang nå, sier Müller.

Tospors-løsning. For selv om norske myndigheter har lovet tre milliarder kroner årlig til bevaring av skog, er veien fram til faktisk å få brukt pengene, lang. Per i dag finnes det ikke noe godt og effektivt overvåkingssystem, det er ikke laget noe felles rammeverk som kan tilpasses lokale behov, og behovet for kunnskap og kapasitetsoppbygging i mot-

takerlandene er stort. På Norads seminar i april kom det derfor fram at en nå ønsker å satse på en slags tosporsløsning: ha noen prosjekter hvor en kan skaffe seg erfaringer som kan tas med til forhandlingsbordet i 2009, samt en mer langsiktig satsing. Det legges opp til ett slikt prosjekt i år – noe som innebærer at målsetningen om å bruke tre milliarder kroner årlig ikke vil nås i 2008.

I likhet med Alexander Müller er også Hans Brattskar opptatt av at en har dårlig tid.

– En må gjøre ting nå. Dette arbeidet er så viktig at vi ikke kan vente til 2013 når en ny klimaavtale forhåpentligvis er på plass. Vi må skaffe oss erfaringer nå, og ta disse med oss til forhandlingsbordet, sier Brattskar.

Han forteller at giverland som Storbritannia, Tyskland og Nederland er blitt inspirert av den norske satsingen.

Storaktører. – Ikke vær naive. Husk at dere skal forhandle med «bad guys», advarte førsteamanuensis Arild Angelsen, ved Universitetet for miljø og biovitenskap på Norads seminar.

Regnskogforskeren pekte på hvordan kommersielle storaktører i større og større grad har skylden for avskogingen.

– En utfordring blir derfor å kartlegge: Hvem eier skogen? Hvem skal belønnes for ikke å hugge? Her er det nødvendig med god dokumentasjon, sa Angelsen.

Han ga full støtte til norske myndigheters ønske om å jobbe gjennom nasjonale planer.

– Vær nasjonalistiske. Det er myndighetene i mottakerlandene som må foreta endringene. Er der derfor helt avhengig av å ha disse om bord, sa Angelsen. ■

Brasiliansk politi holder vakt ved lastebiler som er blitt stanset med illegalt hugget tømmer i delstaten Para 26. februar i år.

FOTO: SCANPIX/ AP PHOTO/RENATO CHALU

Bistand i Norges interesse

Ny stortingsmelding om utviklingspolitikk legges fram våren 2009

Regjeringen jobber med en ny stortingsmelding om norsk utviklingspolitikk. Den skal kunne håndtere at norske bistandsmidler om få år kan utgjøre hele 40 milliarder kroner årlig.

BISTAND

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENSE
Viktige stikkord i den nye stortingsmeldingen er norske egeninteresser, globale fellesinteresser og komparative fortrinn. Meldingen skal etter planen være ferdig innen nyttår, og legges fram for Stortinget første halvår i 2009.

– Mye av budskapet i meldingen vil være at en god utviklingspolitikk er viktig også for norske egeninteresser, sier avdelingsdirektør i Utenriksdepartementets analyseenhet, Hege Hertzberg.

Det er hun som har ansvaret for å samordne arbeidet og føre meldingen i pennen.

For smal forgjenger. Den nye meldingen vil erstatte Stortingsmelding 35, fra våren 2004, utarbeidet under utviklingsminister Erik Solheims forgjenger, Hilde Frafjord Johnson.

– Stortingsmelding 35 er veldig god på bistand. Men den er for smal. Da meldingen kom våren 2004, var kun utviklingsministerens ansvarsområder inkludert. Dermed ble store deler av freds- og sikkerhetspolitikken og det humanitære området, som er utenriksministerens ansvar, ikke inkludert, sier Hertzberg.

Hun mener at heller ikke temaer som klimatrusselen, skatteparadiser eller koblingen mellom migrasjon og utvikling ble behandlet grundig nok i den meldingen.

– Det viktigste er imidlertid de store geopolitiske endringene som har skjedd internasjonalt. Verdens økonomiske og politiske makt forskyver seg fra USA og mot sterke voksende økonomier som Kina og India. Dette har store konsekvenser for den rikere verdens samhandling med den fattige, sier Hertzberg.

Fortsatt tradisjonell bistand. Analyseenhets leder understreker at den nye meldingen ikke betyr at den

Arbeid for kvinners rettigheter er ett av de områder der Norge har komparative fordeler, mener Utenriksdepartementet. Bildet er fra en fabrikk i Bangladesh.

FOTO: GMB AKASH

tradisjonelle bistanden, som satsing på FNs tusenårs mål, helse og utdanning, kastes over bord.

– Bare siden 2000 er norsk bistand blitt fordoblet, fra 11 milliarder til 22 milliarder. Hvis målsetningen om å bruke én prosent av bruttonasjonalinntekt blir stående, og norsk økonomi fortsetter å vokse som den gjør, vil vi i løpet av seks til sju år ha et bistandsbudsjett på om lag 40 milliarder kroner. Da vil vår største utfordring være hvordan vi kan bruke disse midlene på en god måte, uten å bli kvalitetsadministrativ. Det vil derfor helt sikkert være nok penger både til helse og utdanning, smiler Hertzberg.

Strategisk. Likevel vil miljø- og utviklingsminister Erik Solheims tydelige budskap om at Norge skal bidra «der vi er gode», gjennomsyre også den kommende stortingsmeldingen.

– Norge skal ikke dekke alle områder innen bistands- og utviklingspolitikk, men rette innsatsen inn mot områder hvor vi har komparative fortrinn – som fred, miljø, kvinner, styresett og olje- og energisektoren, sier Hertzberg. Like viktig er det å jobbe strate-

gisk.

– I Zambia har vi for eksempel bistått landets myndigheter med faglige råd i forhold til at landet skal få en større del av skatteinntektene fra gruveindustrien. Eksempelet viser hvordan en ved hjelp av små summer med bistand kan fange de store pengestrømmene. Vi vet at ulovlig kapitalflukt på verdensbasis utgjør fem til åtte ganger verdens bistandsbudsjett. Vi må jakte på disse store pengestrømmene.

Kontakt «beyond aid». Nye bistandsaktører, som Kina, India og de arabiske landene, utfordrer og endrer den vestlige bistandens rolle.

– Vi må ta høyde for at den tradisjonelle bistanden om ikke så mange år kan bli uinteressant for mottakerne. Andre land – som ikke har tilsvarende føring og krav om godt styresett og menneskerettigheter – kan bli foretrukket som partnere. Spørsmålet blir da: Hvis bistanden ikke lenger kan gi oss den arenaen vi trenger for en dialog, hvordan skal vi fortsatt sikre et samarbeid med land i Sør omkring menneskerettigheter og godt styresett? Denne diskusjonen må vi begynne nå, mener Hertzberg. ■

Det viktigste er de store geopolitiske endringene som har skjedd internasjonalt.

Hege Hertzberg, avdelingsdirektør i UD.

Vil du være med å debattere den nye stortingsmeldingen? Delta i debatten på våre nettsider!
www.bistandsaktuelt.no

Raymond Johansen, statssekretær UD.

Les mer på www.bistandsaktuelt.no

Norge lover 2,5 milliarder kroner til ustabil Sudan

SUDAN

■ TOR AKSEL BOLLE
Norge vil gi 2,5 milliarder kroner i bistand til Sudan fram til 2011. Det ble klart under giverkonferansen for Sudan som ble avholdt i Oslo fra 5. til 7. mai. Det er den tredje giverkonferansen som arrangeres for det afrikanske landet siden fredsavtalen som avsluttet flere tiårs borgerkrig, ble signert i 2005.

– Jeg håper dette vil bidra til at også andre givere både følger opp sine tidligere løfter og lover nye penger, sa statssekretær Raymond Johansen i en kommentar til nyhetsbyrået Reuters.

Representanter fra over 30 land og organisasjoner deltok på konferansen.

Situasjonen i Darfur var tema på et eget lukket møte dagen før giverkonferansen åpnet.

Gjennomføringen av de ulike

punktene i fredsavtalen mellom den tidligere opprørsbevegelsen SPLM, som styrer Sør-Sudan, og regjeringen i Khartoum var et av de sentrale temaene på selve giverkonferansen. Prosessen går tregt og er preget av mistillit. Raymond Johansen påpekte at det er svært viktig at verdenssamfunnet nå engasjerer seg sterkere i denne saken.

– Utviklingen i sør er så dramatisk at muligheten for at det igjen bryter ut store kamper, er så overhengende at den nå fortjener mye større fokus enn den har hatt, sa Johansen til NTB.

Mangelen på utvikling i Sør-Sudan ble også drøftet. Under den forrige giverkonferansen som ble avholdt i Oslo, i 2005, ble det i alt lovet i alt 29 milliarder kroner i støtte til Sudan. Men til tross for mange og store løfter fra det internasjonale

samfunnet den gang, går utviklingen i Sør-Sudan svært tregt.

Johansen pekte blant annet på korrupsjon, dårlig økonomisk styring og manglende kapasitet hos myndighetene i sør som årsaker. Det Verdensbankstyrte fondet for Sør-Sudan har også fått mye kritikk for sin manglende effektivitet.

– Fondet har åpenbart ikke fungert godt nok. Det er strenge byråkratiske regler for å få utbetalt pengene, og det er også liten kapasitet til å ta imot og bruke pengene i Sør-Sudan, sa Johansen.

Sudans myndigheter uttrykte for konferansen startet, et håp om givne ville gi løfter om totalt 30 milliarder kroner i bistand til Sudan over de neste tre årene. (Bistandsaktuelt gikk i trykken for konferansen ble avsluttet.) ■

NOTISER

Stort behov for nødhjelp til Burma

Burma trenger øyeblikkelig nødhjelp og internasjonale hjelpeorganisasjoner må få tilgang til de katastroferammede områdene i Burma, krever Inger Lise Husøy, daglig leder i Den norske Burmakomitee.

Burmesiske myndigheter opplyser 6. mai at antall omkomne er oppe i 22.500. Infrastrukturen i de rammede områdene har kollapset, vann- og elektrisitetsforsyningen har brutt sammen, og det er stort behov for tak over hodet for hundretusener som er rammet. Det er nå regntid i Burma som vil være fram mot oktober.

– Militærregimet i Burma varslet ikke sin egen befolkning om farene for syklonen. Det ble ikke iverksatt evakuering eller forberedelser som kunne redde menneskeliv og redusere skadefanget. Etter syklonens herjinger fortsetter militærjuntaen å ignorere de humanitære behovene for de katastroferammede. ■

Krever spesialmat til barne

Leger Uten Grenser advarer mot at maten som deles ut for å bote på den globale matkrisen, ikke er tilpasset barn.

– Giverland må inkludere spesialtilpasset mat for små barn i den globale innsatsen, sier ernærings ekspert i Leger Uten Grenser, Susan Shepherd.

Hun er særlig opptatt av at barna må få melkeprodukter.

– Det første som faller bort når matvareprisene stiger er ofte melkeprodukter som små barn er sårt avhengige av. Giverlandene må ikke bare sørge for såkalte berikede kornprodukter, som er tilpasset behovene til voksne, men også sørge for at hjelpen inkluderer matprodukter som er tilpasset barnas behov, sier Shepherd. ■

Klimatiltak kan begrense flukt

Det finnes ingen rene «klimaflyktninger», men klimaendringer er blant årsakene til at folk må flykte. Mer forskning er nødvendig og forebyggende tiltak kan redusere risikoen for fordrivelse, ifølge en ny rapport fra Flyktninghjelpen. Rapporten, «Future floods of refugees – a comment on climate change, conflict and forced migration», ser på omfang av fremtidig fordrivelse samt beskyttelse og forebyggende tiltak.

Klimaendringer påvirker miljøet, noe som kan utløse konflikt og fordrivelse. – For å forebygge at folk flykter, er det viktig både å redusere de negative konsekvensene samt å iverksette tilpassings tiltak for samfunn som rammes av klimaendringer, sier generalsekretær i Flyktninghjelpen, Elisabeth Rasmussen. ■

– Nepal skal ta igjen de rike landene

Maoist-leder vil bytte ut halv-føydale strukturer med kapitalisme – på veien mot sosialismen

KATMANDU (b-a): – Vi har hele tiden vært et kreativt marxistisk parti. Det betyr at vi har forsøkt å bruke marxismen på den konkrete tilstanden i vårt land og utvikle vår egen revolusjon. Det internasjonale samfunnet behøver derfor ikke se på oss med forutinntatte oppfatninger, sier maoist-lederen Baburam Bhattarai i dette intervjuet med Bistandsaktuelt.

Maoistene har langsiktige mål. – Innen slutten av det 21. århundre vil vi være på høyde med de utviklede landene i Europa og Amerika, sier maoistleder **Baburam Bhattarai**.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/PRAKASH MATHEMA

som vokste opp i en avsidesliggende landsby i vest-Nepal, ledet maoistenes skyggeregjeringen under den

10 år lange konflikten.

– *Hvordan føles det å være en del av vanlig fredelig politikk etter å ha ført et blodig og voldelig opprør i 10 år som har kostet flere enn 13 000 menneskers livet?*

– Det finnes ikke noe slikt som gammel «vanlig» politikk i Nepal nå. Vi har i stedet skapt en ny bevegelse med radikal demokratisk politikk i landet. Denne endringen kom i stand ved en bevisst sammenføring av opprør og valg. Vi er temmelig stolte av den.

– *Mange analytikere tror at mange stemte på ditt parti fordi det skapte frykt hos folk for at de tidligere opprørerne kunne vende tilbake til våpnene hvis de tapte. Det var også beskyldninger om trusler fra partiet?*

– Dette er grunnløse beskyldninger fremsatt av gammeldagse politikere og politiske analytikere som har mistet kontakten med folket. Ingen kan forestille seg en slik massiv støtte bare ved trusler. Hvis det å fremsette trusler var en utslagsgi-

vende faktor i dette valget, ville den nåværende innenriksministeren ikke ha tapt, og vi ville ikke ha vunnet i urbane områder som Katmandu, Biratnagar og Pokhara.

Avskaffe monarkiet. – *Så, hva er de umiddelbare planene deres?*

– Vår første plan er å gjennomføre folkets valg på en oppriktig måte. Først av alt skal vi avskaffe monarkiet og institusjonalisere republikken. Deretter vil vi danne en koalisjonsregjering under vår ledelse og fortsette med å utarbeide en ny føderal republikansk grunnlov. Vi vil også måtte skaffe umiddelbar økonomisk hjelp til folket og starte på veien mot en hurtig sosioøkonomisk endring av samfunnet.

– *Det snakkes om at din partifor mann Prachanda kan bli Nepals første republikanske grunnlov. Vi vil også høre om du vil bli den neste statsministeren. Er noe blitt bestemt ennå?*

– Det gjenstår ennå å ta en be-

lutning på om vi skal ha en regjering ledet av en president eller en statsminister. Dette vil bli avgjort basert på bred politisk enighet blant de største partiene. Først da vil vi være i stand til å si hvem som blir den neste presidenten eller statsministeren.

– *Hvordan kan verden forvente at Nepal vil bli under ledelse av ditt parti?*

– Nepal vil bli et fredelig og fremgangsrikt land uten diskriminering på bakgrunn av klasse, kaste, kjønn eller nasjonalitet. Verden kan forvente at Nepal innen slutten av det 21. århundre vil være på høyde med de utviklede landene i Europa og Amerika.

– *Kun få dager etter seieren deres er tonen til de fremste maoistlederne, deg selv inkludert, blitt mye mykere når det gjelder saker som dere tidligere kalte amerikansk imperialisme, Indias hegemoni og monarkiet. Er det fordi dere har innsett at ting er annerledes når dere er på myndighetenes side enn hva det plet-*

de å være da dere var opprørere?

– Dette er bare en illusjon. Vi står alltid fast på strategiske standpunkter, men er ganske fleksible når det gjelder taktiske spørsmål. Vi er rede til å arbeide med alle på basis av prinsipper om likhet og gjensidig nytte.

Privat sektor fører an. – *Du har nylig fremhevet nasjonal industriell kapitalisme. Hva mener du med det?*

– Nepalsk økonomi er nå dominert av semi-føydale og semi-koloniale produksjonsforhold. Som et resultat av dette har vi ekstrem fattigdom, arbeidsledighet, ulikheter og avhengighet av utlandet. Vi vil kvitte oss med disse antikvariske produksjonsforholdene og innføre nasjonale industrielle kapitalistiske forhold orientert mot sosialisme. Dette betyr at en offentlig-privat partnerskapsmodell vil bli fulgt, og der privat sektor vil spille en ledende rolle og staten vil ha en regu-

lerende rolle.

– *Under opprøret ga du løfter til dine folk om at Nepal skal bli en ekte kommuniststat. Nå som du har fått makten, virker det som du er oppmerksom på det internasjonale samfunnets bekymring for at Nepal skal bli som Nord Korea eller Kambodsja under Pol Pots regime?*

– Vi har hele tiden vært et kreativt marxistisk parti. Det betyr at vi har forsøkt å bruke marxismen på den konkrete tilstanden i vårt land og utvikle vår egen revolusjon. Det internasjonale samfunnet behøver derfor ikke se på oss med forutinntatte oppfatninger. Vi er sikre på at vi kan vinne tillit hos vårt folk og hos det internasjonale samfunnet.

Føderal struktur. – *Uavhengig av rollen i overgangsregjeringen, vil dere også spille en avgjørende rolle, om ikke ha veto, i grunnlovsforsamlingen. Hva kommer dere til å kjempe for å oppnå?*

– Vi har forpliktet oss til å lage en ny republikansk føderal demokra-

tisk grunnlov. Det betyr at vi vil avskaffe alle rester av monarkiet og proklamere en ekte republikk. Deretter vil vi kvitte oss med den nåværende sentraliserte stat og restrukturere den i et føderalt system med nasjonalt og regionalt selvstyre. I tillegg vil vi prioritere utdanning, helse, selvforsyning og sysselsetting som grunnleggende rettigheter for folket.

– *Hva vil ditt partis politikk være når det gjelder bilateral og multilateral hjelp?*

– Vi ønsker både bilateral og multilateral utviklingsbistand velkommen for å sikre en rask økonomisk utvikling i landet. Imidlertid ønsker vi selv å definere satsningsområdene basert på legitime interesser hos et undertrykt folk. ■

Navin Singh Khadka er nepalsk journalist og arbeider blant annet for BBC.

NEPAL

■ I NEPAL: NAVIN SINGH KHADKA

Bhattarai, har ved siden av Prachanda vært den mest fremtredende personligheten blant Nepals maoistledere. Den veltalende akademikeren

Venstrepartiet som overrasket alle

KATMANDU (b-a): Da Nepals maoistiske opprørere ble en del av det ordinære politiske liv for to år siden og bestemte seg for å stille til valg, trodde mange at de hadde feilberegnet sin oppslutning i befolkningen. Men under valget sjokkerte de alle.

■ NAVIN SINGH KHADKA

Kritikerne viste til at de tidligere opprørerne hadde nådd sine mål med våpenbruk og at de ikke ville make det samme gjennom demokratiske valg. Men maoistlederne svarte at de som hevdet dette tok feil. Utfallet av det historiske valget til grunnlovsforsamling som skal utarbeide landets nye grunnlov, har vist at maoistene hadde rett.

Knuste motstanderne. Maoistene fikk flest stemmer av alle under de historiske valgene til grunnlovgivende forsamling 10. april. De knuste større partier som Nepali Congress og Nepals kommunistparti (UML). Ifølge det endelige valgresultatet fikk maoistene 220 av 575 plasser – i en kombinasjon av direkte valg i enmannskretser og forholdstallsvalg.

Maoistformannen Prachanda snakker nå, med bred støtte fra folket, om «et nytt Nepal». Maoistene tar æren for å ha satt dette begrepet på dagsorden. «Vi vil gjøre det klart at vi vil fortsette å arbeide sammen med alle politiske partier og sivilsamfunnet for en ny grunnlov og et fremgangsrikt nytt Nepal i tråd med mandatet fra det nepalske folket», sa han i en kunngjøring etter at tidlige resultater viste ledelse for maoistene.

Vil lede regjeringen. Maoistene tar nå sikte på å lede den nye overgangs-konstitusjonsregjeringen. De vil også ha den største gruppen representanter, om ikke veto, i Grunnlovsforsamlingen som består av 601 med-

Maoistenes støttespillere feirer valgseieren på gatene i Katmandu 12. april.

FOTO: SCANPIX/ AFP PHOTO/PRAKASH MATHEMA

lemmer.

– Gjennom Grunnlovsforsamlingen har vi forpliktet oss til å utarbeide en ny republikansk og føderal demokratisk grunnlov. Det betyr at vi vil avskaffe alle rester av monarkiet og proklamere en ekte republikk, sier en av maoistlederne Dr. Baburam Bhattarai. (Se: eget intervju). Han ledet maoistenes «parallelregjering» under konflikten.

Uventede resultater? Overraskelsen

til tross, har viktige representanter for det internasjonale samfunnet ønsket valgresultatene velkommen. Før valgene hadde enkelte indiske embetsmenn uttrykt skepsis til maoistene. Men etter resultatet har indiske talsmenn sagt at de ønsker utviklingen velkommen. EU har også vært positiv til valgene og resultatene. USAs regjering har gratulert Nepal for å ha gjennomført valgene på grunnlovsforsamling, men har ennå ikke fjernet maoistene fra sin

terroristliste.

Mens deler av det internasjonale samfunnet begynner å akseptere det uventede valgresultatet, forsøker nepalske medier og den intellektuelle eliten fortsatt å finne ut hvordan alle analyser og spådommer kunne ta så feil.

«Maoistenes valgskred var en vekker for media i Katmandu,» skriver avisen Nepali Times. «Hvorfor tok vi alle så feil?», spør ukeavisen i sitt forsøk på å forklare mulige

pa, fjelldistriktet hvor maoistene begynte sitt opprør i 1995. Den ti år lange konflikten har krevd flere enn 12 000 liv.

Det var ikke bare i de landlige områdene maoistene gjorde det godt. Selv i mange byområder, inkludert i hovedstaden Katmandu gikk de av med seieren. Maoistformann Prachanda vant både i Rolpa og Katmandu.

Det som også var bemerkelsesverdig ved den maoistiske seieren var at de relativt ukjente kandidatene var i stand til å slå ut tungvektere fra andre partier. Både venstrepartiet UMLs toppleder Madav Kumar Nepal, nestkommanderende i Nepali Congress Sushil Koirala og innenriksminister Krishna Prasad Sitaula var blant dem som led sjokkerende nederlag.

Trusler og frykt? Selv om valgobservatørene sa at valget stort sett både var fritt og rettferdig, mener mange kritikere at trusler fra maoistene og den psykologiske frykten blant folk for at de tidligere opprørerne ville vende tilbake til opprøret hvis de tapte, gjorde at de stemte for det mest ytterliggående venstreorienterte partiet.

– Mange episoder under avstemningen har vist at maoistenes trusler har påvirket velgerne, sier Dr. Prakash Sharan Mahat, talsmann for Nepali Congress på en pressekonferanse etter valget. – Til tross for alt dette, godtar vårt parti valgresultatene.

Like mange mener imidlertid at maoistene fikk stemmene fordi de var tidlig ute med å kjempe for viktige saker som andre større partier først senere tok opp.

– Tanken om grunnlovsforsamling, føderal republikk og restrukturering av staten kom opprinnelig fra maoistene. De personene som ville ha forandring visste dette og derfor stemte de på maoistene, sier analytiker og sosiolog Saubhagya Shah.

Organisasjonsbygging. En sterk organisasjon er ytterligere en faktor som analytikere peker på når det

gjelder maoistenes overveldende seier.

– Selve organisasjonen er et resultat av mange års tålmodig mobilisering på grasrotnivå som berørte alle lag av samfunnet, det være seg en danser i en restaurant i Katmandu eller en bonde fra en liten landsby i det dype Rolpa, sier Deepak Thapa, en kommentator som har skrevet bøker om maoistene.

– Enhver som har vært på landsbygda i Nepal i de senere år, har visst utmerket godt at maoistene var det første partiet som brydde seg om mange av disse samfunnene

Andre større politiske partier har imidlertid hevdet at maoistene har brukt makt for å hindre dem i å reise til flere av de landlige områdene. Slike beskyldninger var enda mer vanlig under valgkampanjen.

Fremtidige utfordringer. Nå som valgresultatene har kastet maoistene inn i en ledende posisjon, er de nødt til å søke samarbeid med de samme politiske partiene for å sette sammen en overgangs-konstitusjonsregjering. Problemet er at noen av partiene allerede nå ikke samarbeider.

Det andre kommunistpartiet CPN-UML, som var det nest største partiet i koalisjonsregjeringen som gikk til valg, har trukket ut sine medlemmer fra regjeringsskollegiet.

– Folkets mandat viste at de ikke ønsker at vi sitter i regjeringen. Men vi vil støtte den utenfra, sier UMLs fungerende leder Amrit Bohara.

Madhesiene. En annen utfordring for maoistene kan komme fra Madhes Peoples Rights Forum – et ganske nytt etnisk parti med base i Nepals sletteland mot grensen til India. Selv som regionalt parti har det gjort det godt i valgene og oppnådd 52 plasser. De har allerede varslet om gateprotester dersom den nye regjeringen ikke gjennomfører det den var kommet til enighet om med den nåværende regjering før valgene.

Et av hovedkravene fra MPRF er å erklære hele slettelandet, også kjent som terai, for en egen selvstyrt pro-

vinns. Maoistene har tidligere motsatt seg dette kravet.

Men ett av partiene og en viktig partner i koalisjonsregjeringen, Koiralas egen Nepali Congress (Nepalsk kongress) er heller ikke sikre på at de ville ha støttet maoistene hvis de nå skal lede regjeringen.

– Det er mange som føler at vårt parti burde lede regjeringen, fordi maoistene inntil nylig var en opprørsbevegelse. De trenger mer tid for å tilpasse seg overgangen, sier kongresspartiets erfarne politiker, freds- og rekonstruksjonsminister Ram Chandra Poudel. Han forsikrer om at kongresspartiet vil stille klare betingelser dersom de skal støtte en regjering ledet av maoistene.

Et farvel med kongen? Når maoistene allerede nå møter motgang i sitt forsøk på å danne en overgangs-konstitusjonsregjering, er det bare en forsmak på de utfordringene de vil stå overfor i den grunnlovgivende forsamlingen.

Den første og viktigste saken vil være monarkiet. Maoistlederne viser til forrige års resolusjon i parlamentet om å erklære landet for republikk og å avskaffe monarkiet. Da ble det også bestemt at de to resolusjonene ville bli iverksatt ved det første møtet i grunnlovsforsamlingen.

Men i et intervju nylig sa statsminister Koirala at avstemning om monarkiet vil finne sted i grunnlovsforsamlingens første møte.

Etter nylig å ha oppfordret folket til å stemme og å ha uttrykt tilfredshet med deres deltakelse i valget (deltakelsen blir sagt å være ca. 60 prosent), har kong Gyanendra ikke sagt noe om sine fremtidige planer, selv om alle øyne er rettet mot ham. Slottet sendte nylig ut en kunngjøring og tilbakeviste medierapporter om at kongen prøvde å søke asyl i India.

Maoistledere har sagt at de gjerne skulle sett at Kong Gyanendra gikk av frivillig, da ville han få muligheten til å leve et liv som vanlig borger og å involvere seg i næringsliv og politikk. ■

Stort potensial for å øke matproduksjonen

Matvarekrisa gir småbøndene en unik mulighet, mener amerikansk landbrukseksper

NAMPULA/OSLO: I årevis har bønder i Sør slitt med lav økonomisk lønnsomhet. Siden høsten 2006 har matvareprisene eksplodert. Det kan bety økte inntekter også for bønder i Sør.

MATVAREKRISA

■ JAN SPEED (MOSAMBIK) OG LIV RØHNEBÆK BJERGENE (OSLO)

Mens mange bistands- og miljøorganisasjoner roper «ulv, ulv» i forhold til høye matvarepriser og konsekvenser for Sør, ser en rekke landbrukseksperter store muligheter. Etter flere tiår med lave priser på jordbruksprodukter og lite satsing på landbruksutvikling i utviklingsland kan det nå bli økonomisk lønnsomt å produsere mat – også for bønder i utviklingsland.

– Matvarekrisa er en unik mulighet for bondene. Nå må de få mer kontroll og hjelp til å gripe disse sjansene. Bistandsorganisasjoner må tenke nytt, sier Martin Mason i den amerikanske bistandsorganisasjonen Cooperative League of the USA (Clusa) – som har spesialisert seg på samvirkeorganisering og

Med rekordhøye priser på ris ser småbøndene en mulighet til økte inntekter.

FOTO: KEN OPPRANH

landbruk – til Bistandsaktuelt medarbeider i Mosambik.

Økt areal og avkastning. – I lang tid har det vært lite lønnsomt å dyrke mat i Afrika. Slik vil høyere pris kunne være en stimulans, mener første-

amanuensis ved Noragric, Jens Bernt Aune.

Professor ved Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), Ole Gjølberg, er enig.

– Matvarekrisa kan være bondenes mulighet til å kunne produ-

sere og eksportere mat, og slik skaffe seg høyere inntekter. Dermed kan også landbruket bli en del av globaliseringen, sier Gjølberg.

Selv om gunstige værprognoser gir håp om gode avlinger både i USA, Kina, Argentina, Australia, Øst-Europa og EU, noe som nylig førte til fall i prisene på hvete og ris, tror Gjølberg at tiden for stabil, lave matvarepriser er forbi.

– Andre råvarer har steget jevnt og trutt siden 1995. Nå har matvareprisene innhentet dette gapet. Jeg har derfor liten tro på vesentlig prisfall, sier Gjølberg.

– Vi må produsere mer mat – fortrinnsvis der hvor mangelen merkes sterkest. Både i Afrika, Sør-Asia og det tidligere Sovjetunionen er det store vekstmuligheter – både i form av arealutvidelse og økt intensivering, sier førsteamanuensis ved Noragric, Trygve Berg.

Ja takk, begge deler. Afrika-kjenneren Aune mener at potensialet for å utvide landbruksarealet på det afrikanske kontinentet, er stort.

– Med unntak av høylandsområder som Rwanda og Burundi og området rundt Kilimanjaro i Tanzania, som allerede er tett befolket, er det gode muligheter for å utvide area-

let. Dermed vil det være mulig å kunne dyrke både mat og biodrivstoff i store deler av Afrika, sier han, og mener kritikken mot biodrivstoff er for ensidig.

– Jeg tror det vil la seg gjøre å dyrke begge deler. Likevel vil det måtte rettes spesielle tiltak mot de aller mest sårbare, sier Aune.

Gevinst for mellommenn. Mens tørre jordlapper i Afrika ikke har vært interessante investeringsobjekter for rike investorer, har befolkningsvekst, velstandsøkning, klimaendringer og produksjon av biodrivstoff endret bildet. Den store utfordringen er likevel: Hvordan sikre at høye priser på landbruksprodukter også gavner produsentene?

– For to år siden kjøpte vi rønøtter for 83 dollar per tonn. I år må vi ut med 600 dollar tonnet, sier Dinsh Singh – direktør for en stor cashewfabrikk i byen Nametil i det nordlige Mosambik.

– De høye prisene er vel bra for bondene?

– Nei, det er ikke bondene som tjener grovt, men mellommennene. De kjører rundt med lastebiler, kjøper inn og legger nøttene på lager.

Deretter ventet de på at prisene øker, sier Singh.

Også i maisproduksjonen havner store deler av fortjenesten i mellommennenes lommer. Nord i Mosambik har ett eller to firmaer monopol på innkjøp av mais. Når maisen kommer ut på gatemarkedet i byene, er prisen blitt mer enn femdoblet sammenlignet med den prisen som bondene får for produktet. I fjor eksporterte ett av firmaene 17000 tonn med mais til Mexico.

– Bondene burde beholde 55 til 66 prosent av utsalgsprisen, mener Martin Mason i Clusa.

Aktiv stat. – Å få etablert velfungerende markeder, få fram markedsinformasjon og slå ned på monopolordninger er viktige forutsetninger dersom prisøkningen skal komme bondene til gode, sier Gjølberg ved UMB.

Han trekker dessuten fram viktigheten av å ha en sterk og velfungerende stat som kan kontrollere disse markedene, og viser til Malawi som et positivt eksempel. Der har en bevisst satsing på landbruksutvikling fra myndighetenes side, med subsidiering av såkorn og kunstgjødsel, ført til at landet nå er nettoeksportør av mat.

– Også i Thailand har satsing på småprodusenter og bruk av kunst-

gjødsel løftet landbruksproduksjonen, slik at landet i dag er én av verdens største riseksportører, sier Gjølberg.

Et slikt modernisert landbruk er ifølge Gjølberg veien å gå også for andre utviklingsland, som dermed er på kollisjonskurs med tilhengerne av økologisk landbruk hvor bonden i mindre grad gjøres økonomisk avhengig av kunstgjødsel.

– I verden i dag brukes det altfor lite kunstgjødsel. Dermed får jorda for lite næringsstoffer, og avlingene blir minimale, mener Gjølberg, som ikke er skremt av skyhøye gjødselpriser:

– Nei, selv med tilføring kun av litt gjødsel, er effekten i form av produksjonsøkning så høy at den forsvarer også høye gjødselpriser.

Dobbel så dyrt. I Mosambik opplever bondene at avlingen per hektar er lave. De trenger gjødsel.

– Gjødselprisene til de ulike storprodusentene, inkludert Yara, er mer enn tredoblet. Småbøndene har ikke råd, sier Martin Mason.

Informasjonssjef i Yara Norge, Arne Cartridge, forteller hvordan selskapet – som høver inn store penger på gode gjødselpriser – samtidig forsøker å sikre at også bønder

i Sør skal ha råd til innsatsvaren.

– Fattige bønder sliter med å ha råd til å kjøpe en innsatsvare som kunstgjødsel. Derfor jobber vi med å få satsing på landbruk tilbake i utviklingspolitikken. Situasjonen vi nå ser, er resultatet av mangel på investeringer mellom mange år, mener Cartridge.

Han forteller at Yara – blant annet i Tanzania – jobber med å redusere kostnadene på kunstgjødsel ut til bonden.

– I tre år har vi sammen med blant annet Norad og Norfund jobbet med å se på hvordan vi kan skaffe kunstgjødsel til en gunstig pris, samt få det rimeligst mulig ut til bonden. Da kan nemlig høye transportkostnader og ineffektivitet ha fordoblet prisen, sier Cartridge.

Han mener varig produksjonsøkning i Sør krever en langsiktig politikk.

– For å få det til er en nødt til å bygge opp landbrukssektoren i Afrika. Da står vi overfor betydelige utfordringer – blant annet når det gjelder tilgang til markeder. Men også her er mulighetene store, mener Cartridge. ■

Les mer om matvarekrisa og Mosambik på www.bistandsaktuelt.no

Prisøkning på mat ryster Bangladesh

DHAKA (b-a): Matprisene i Bangladesh øker og øker, og foreløpig er det ingen tegn til at trenden skal snu. Nesten hver eneste dag opplever fortvilte kunder nye prisøkninger.

MATVAREKRISA

■ I BANGLADESH: G. M. B. AKASH

– Inntil for få uker siden pleide jeg å spise fisk og dal (linsler) hver dag. Men nå har jeg bare ris og grønnsaker å spise. Jeg prøver å spare så mye ris som mulig – og litt penger – for å kunne være litt tryggere, sier den 65-årige Khalek Sikdar.

Rickshaw-sjåføren bor i slummen i Bangladesh' hovedstad Dhaka, sammen med kone og fem barn. Hver dag trenger han to kilo ris for å fø familien. Mye av maten spiser han selv fordi det krever mye energi å sykle hele dagen med passasjerer og gods. Kona hans Morjina Begum arbeider på en klesfabrikk og tjener 1200 taka (120 kroner) i måneden. Selv tjener han om lag 120 taka per dag på å sykle rickshaw. Ekteparet må betale 700 taka for å leie et enkelt rom her i slummen. De to foregående månedene har de ikke klart å betale husleien på grunn av de økende prisene på basismatvarer.

Khalek forteller at han er redd for at familien kan ende opp med å sulte.

– Går ikke prisene snart ned, må vi tigge på gaten.

Subsidert ris. I Bangladesh har regjeringen selv begynt å selge ris på det åpne markedet for å motvirke prisøkningen. Tiltaket bidrar imidlertid til nye komplikasjoner.

– I går ventet jeg i kø i seks timer,

Najma har ikke råd til å kjøpe melk til sin yngste sønn på to år. Den undernærte gutten har ikke drukket melk etter at moren sluttet å amme for seks måneder siden.

FOTO: G. M. B. AKASH

bare for å måtte reise hjem igjen om ettermiddagen uten noe ris. I håp om å spare ti taka (cirka én krone, red.ann.) brukte jeg mye tid som jeg i stedet kunne brukt til å tjene mer. Så i dag kom jeg mye tidligere, rett

etter morgenbønnen, sier Khalek. Khalek Sikdar legger til galgenhumoristisk:

– Si til regjeringa at den like godt kan ta livet av oss!

Mens vi snakker med Khalek i

køen, blander en annen rickshaw-forteller Abdus Karim, som eier en liten salgsbod på Moghbaraz der

han selger egg, oljer og andre vanlige matvarer.

– Dal koster nå 90 taka per kilo, forteller Abdus Karim, som eier en liten salgsbod på Moghbaraz der han selger egg, oljer og andre vanlige matvarer.

– Det er de fattigste av de fattigste som lider mest under dagens matva-

Rickshaw-sjåfør og fembarnsar Khalek Sikdar frykter at han og familien skal sulte fordi de ikke lenger har råd til å kjøpe mat. Førrige måned klarde de ikke å betale husleia.

FOTO: G. M. B. AKASH

kjøper det lenger. Det er rett og slett blitt for dyrt, sier han.

Mens den billigste varen, ris, fortsatt selges i omtrent samme kvanta som før, er det en kraftig nedgang i salget av kjøtt og grønnsaker.

Ikke råd til melk. I Rayerbazar-slummen møter vi Najma og Rahim. Det unge ekteparet har to barn, en gutt på syv og en gutt på to år. Den minste gutten har lidd under feilernæring. Siden Najma sluttet å gi bryst for et halvt år siden, har han ikke smakt en dråpe melk.

– Hva kan vi gjøre, spør hun. – Melk koster mellom 300 og 350 taka. Shuji (rispulver, red.ann) koster bare 40 taka, så det er det han får.

Det er de fattigste av de fattigste som lider mest under dagens matva-

Si til regjeringa at den like godt kan ta livet av oss!

Khalek Sikdar, rickshaw-sjåfør og fembarnsar i Dhaka.

repriser, særlig dagarbeidere og de som sykler rickshaw-drosjene eller trekker kjerrer. De holder ikke ut det daglige slitet om de ikke får sine tre måltider om dagen. Mens familiene deres kan gå to og tre dager i strekk uten måltider, må de bruke den største delen av inntekten på mat til seg selv.

Venter på ny avling. Økonomen Abul Barakat anslår at rundt halvparten av befolkningen vandrer rundt halvsultne eller helt uten mat. Prisøkningene på mat er nå blitt et nasjonalt fenomen. Alle steder har risprisen skutt i været, og den viser ingen tegn til å gå ned igjen. Andre varer har blitt berørt på samme måte. Ifølge statistikk fra

Consumers Association of Bangladesh har prisen på ris økt med 63 prosent, belgfrukter med 66 prosent, hvetemel med 78 prosent og stekeolje med 107 prosent det siste året. Økonomiprofessor Anu Mohammad ved Jahangirnagar-universitetet sier at det allerede er for sent for regjeringen å gripe inn med ytterligere virkemidler.

– For å unngå den situasjonen man nå har havnet i, måtte man ha handlet for ett år siden, ikke nå.

– Snart kommer det en ny avling. Da vil prisene gå ned igjen, sier han. ■

GMB Akash er bangladeshisk reporter og fotograf. Han har vunnet en rekke internasjonale priser for sine ulike fotoreportasjer fra samfunnets skyggeside.

Desperat kamp for å få endene til å møtes

■ I UGANDA: SYLVIA JUUKO

Nå har vi kun råd til å spise frokost og kveldsmat.

Namatta Margaret, ugandisk aleneforsørger for tre barn.

KAMPALA (b-a): Ugandiske Namatta Margaret er selvstendig næringsdrivende og aleneforsørger for tre barn. Bare på ett år er menyen endret og antall måltider redusert.

Situasjonen er forferdelig. Det er et mirakel at vi får mat på bordet. Nå har vi kun råd til å spise frokost og kveldsmat, forteller hun.

For å få endene til å møtes, er tradisjonsrettet matooke (grønne bananer, red.ann) blitt erstattet med grønnsaker, bønner og grøt laget av maismel. Familien spiser ikke lenger kjøtt.

Namatta er selvstendig næringsdrivende, og lager sotsaker som hun selger. Hun forteller at hun er desperat etter å skaffe penger for å overleve, og selger derfor også snacks utenfor kjøpesentre og kontorer i

håp om å nå flere kunder.

– Tidligere tjente jeg om lag 10 000 ugandiske shilling (30 kroner) om dagen. Nå må jeg tjene 20 000 shilling (60 kroner) ekstra, sier Namatta.

Hun forklarer at prisene på ingrediensene til sotsakene som hun lager, har økt. Derfor er avkastingen redusert. I tillegg har levekostnadene til mat og transport økt fra 20 000 shilling i fjor (60 kroner), til 35 000 (105 kroner) shilling.

Namatta priser seg lykkelig over at hennes tre barn nyter godt av myndighetenes tilbud av gratis grunnskoleutdanning, selv om hun fortsatt må betale for bøker, uniformer og sko. Nå håper hun at myndighetene skal kutte matmomsen på 17 prosent for å lette situasjonen. ■

Sylvia Juuko er ugandisk journalist.

Biodrivstoff-investorer truer Tanzanias småbønder

Kritikere slår alarm om jordtyveri og ny-kolonialisme

BAGAMOYO/DAR ES SALAAM (b-a): Jord er plutselig blitt attraktivt i Tanzania.

Myndighetene er imidlertid uforberedt på biodrivstoff-investorenes inntog. Mange slår nå alarm for å unngå det som blir kalt jordtyveri og kolonialisering.

■ I TANZANIA:
MARTA CAMILLA WRIGHT

Etterspørselen etter biodrivstoff i verdens industriland har skapt en helt ny situasjon for Tanzania, et land som er rikt på dyrkbar jord. Økonomisk kan dette bli en oppurt for Tanzania, men mange har ikke tillit til at myndighetene vil sørge for at tanzanianere flest vil se noe til gevinsten av investeringene. Dessuten pekes det på at følgene av å gå over til biodrivstoffproduksjon, ikke er kartlagte.

Investorene på sin side er svært interessert i å begynne produksjonen; så interesserte at de ikke engang venter på at Tanzania skal få på plass et lovverk som gir dem sikkerhet for investeringenes fremtid. Det svenske firmaet SEKAB er én av de store investorene. De har begynt å anlegge en sukkerrørplantasje kun på lovnd fra Tanzanias president Kikwete.

Rakettabloring. – Her går det fort i svingene, vi arbeider for tiden med å få på plass skikkelig utstyr for arbeiderne, sier Per Renman, sjef for kvalitet, miljø, helse og sikkerhet i SEKAB Tanzania, og viser frem selskaps nye sukkerrørplantasje i Bagamoyo, 60 km nord for Dar es Salaam.

På det enorme jordet står Chemjo (21) med plastsandaler, kjelredress og hakke. Sammen med ham jobber mange kvinner og menn med å bearbeide jorda på den gammeldagse måten: med håndkraft. Noen av dem har gummistøvler, noen har hatter som beskyttelse mot solen.

– Jeg tjener 2800 shilling (ca 14 kroner) per dag, forteller Chemjo, som er fra distriktshovedstaden Bagamoyo.

Han synes jobben er bra, særlig etter at de nylig fikk fast arbeidstid.

– Dessuten får vi grøt hver dag.

40 000 hektar. SEKAB er et svensk firma som satser stort på sukker-

Kvinner og menn bearbeider jorda på SEKABs nye sukkerrørplantasje i Tanzania. Sukkerrørene skal brukes til biodrivstoff.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

SEKAB planlegger å dyrke opp totalt 400 000 hektar land.

Lena Oscarsson, sosialkoordinator for SEKAB.

rør dyrking i Tanzania for å produsere etanol eller biobensin. Foreløpig dyrkes det sukkerrør som skal brukes som stiklinger på den 22 000 hektar store plantasjonen som gradvis skal anlegges og utvikles frem mot 2025.

– Vi har fått leie ett område som tilhører fengselet, for å bygge opp en planteskole for sukkerrør. Samtidig venter vi på at papirene på jorda hvor vi skal plante ut stiklingene, skal komme seg gjennom byråkrati- et, forklarer Lena Oscarsson, sosialkoordinator i SEKAB Tanzania.

SEKAB planlegger å dyrke opp totalt 400 000 hektar land i forskjellige områder i Tanzania. Det utgjør nesten én prosent av all dyrkbar jord i landet.

– Landets lover er ikke på plass, men vi har sikkerhet i at president Kikwete støtter oss, sier Oscarsson.

– Vår målsetning er at denne plantasjonen skal kunne være et rollemodellprosjekt i henhold til Verdensbankens standard. Vi ønsker å ta miljøhensyn og ivareta sosiale hensyn. For eksempel ønsker vi ikke å bygge opp egne byer knyttet til produksjonen, men bidra i de lokal-

– Landets lover er ikke på plass, men presidenten støtter oss, sier Lena Oscarsson, sosialkoordinator for SEKAB i Tanzania.

SEKAB vil at Tanzania skal bli det nye Brasil, og planlegger å dyrke opp 400 000 hektar land.

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

miljøene som allerede fins i de områdene hvor vi investerer, sier Oscarsson.

– Vi kunne gjerne tenke oss et samarbeid med bistandsaktører som Norad til de samfunnsmessige delene av arbeidet, legger hun til.

Kjempeavkastning. Tanzania-sjef for SEKAB, Anders Bergfors, forteller at selskaps slagord er «fria aid til trade».

– Tanzania skal bli det nye Brasil på dette området, sier han.

– Vi er drevet av to ting: å bidra til å minske Co2-utslipp i verden, og

å bidra med erstatning for fossilt brensel.

Fabrikken i Bagamoyo skal stå klar om to-tre år. I tillegg til egen produksjon vil de satse på å kjøpe sukkerrør fra bønder i området som går over til å dyrke sukkerrør i stedet for andre jordbruksprodukter.

Hvor mye SEKAB har tenkt å tjene på dette vil han ikke fortelle med rene ord.

– Vi regner med å investere seks milliarder dollar frem til 2025. Går alt etter planen, kalkulerer vi med å tjene opptil 15 prosent årlig, sier Bergfors.

nale investorer? Det er ingen god grunn for å drive med store planta- sjer. Jeg ville tenkt annerledes hvis det var til gode for de fattige bøndene, som utgjør 80 prosent av den tanzanianske befolkningen, sier advokat Tundu Lissu.

Lissu, som er leder for Lawyers Environmental Action Team (LEAT), mener at biodrivstoffproduksjon er en svært alvorlig trussel mot det tanzanianske jordbruksamfunnet. Han er skeptisk til å ta mye land ut av matproduksjon.

– I samfunn som er avhengige av jord, er det å ta i bruk matjord til annen produksjon et problem. Store selskaper etablerer seg overalt, og vil trenge mye arbeidskraft. Alt er bra så lenge prisene og etterspørselen er høy. Men det er bøndene som kommer til å bli avhengige av disse biodrivstoff-farmene. Hva da hvis prisene går ned?

Fikk jord, sponset fest. På et seminar om biodrivstoff på universitetet i Dar es Salaam i mars i år ble positive og negative sider ved den nye utviklingen diskutert. En rekke av Tanzanias intellektuelle var til stede. De var kritiske til investorenes innrykk og myndighetenes håndtering av dette. Hovedbeskjeden var: «vi vil utvikle og tjene pengene på biodrivstoff selv».

Bashiru Ally fra Institutt for statsvitenskap og offentlig forvaltning stilte spørsmål ved om tanzanianerne ville tjene noe på utviklingen. I sitt foredrag beskrev han SEKABs fremferd i 21 landsbyer i Rufiji, sør i Tanzania, som tvilsom.

– SEKAB betalte landsbymyndighetene for å komme på et møte for å få tildelt landsbyjord, og satt sammen med dem under diskusjonen. Da møtet var ferdig og SEKAB hadde fått den jorden de ville, betalte firmaet for en fest hvor alle de fattige kom og spiste, fortalte Ally.

Flere fra salen la frem synspunkter i retning av at dette er historien om vestlige land som utnytter Afrika, som nå gientar seg.

– Vi må ikke glemme historien og den «land-grabbing» som har foregått i Afrika. Spørsmålet vi må

Dette betyr at når alle investeringene er på plass, vil SEKAB kunne tjene omkring én milliard dollar årlig.

Ifølge Lena Oscarsson er avtalen med Kikwete at Tanzania skal få så mye av produktet som de behøver.

– Først etter at Tanzania har fått sitt, vil vi eksportere til det europeiske markedet, sier hun.

Bergfors mener at dette vil være bra for Afrika.

– Man får et produkt å handle med, argumenterer han.

– Dessuten har undersøkelser av de sosiale konsekvensene vist at for hver krone vi putter inn, vil livet til fire-fem mennesker påvirkes positivt. Prosjektet vil ha store ringvirkninger, sier Bergfors.

Kritikk. Det er blant annet ringvirkningene som gjør at det nå ropes høyt fra det sivile samfunn i Tanzania. For selv om mange ser at Tanzania kan tjene store penger på biodrivstoff, roper både intellektuelle og ikke-statlige organisasjoner varsku over en utvikling som de mener kun investorer og en begrenset elite i Dar es Salaam vil få utbytte av.

For SEKAB er ikke alene om å jakte på jord i Tanzania. De siste par årene har etterspørselen etter jordbruksområder blant storinvestorer tiltatt. Avisene er fulle av bekmymrede kronikker og kommentarer, og mange mener dette er fortsettelsen på kolonitiden.

– Hvem kommer til å tjene på dette? Byråkrater i Dar? Internasjo-

Det som skjer, er at noen som vet veldig godt hva de vil, kommer til noen som ikke aner hva de vil.

Bernhard Baha i organisasjonen Haki Ardhi.

stille oss er: skjer det samme nå? sa professor og vise-rektor Rwekaza S. Mukandala retorisk.

Matmangel. Bernhard Baha i den ikke-statlig organisasjonen Haki Ardhi, som jobber for bøndenes rettigheter, er ikke i tvil.

– Det som skjer, er at noen som vet veldig godt hva de vil, kommer til noen som ikke aner hva de vil. Jeg tenker da både på folk i departementene og folk i lokalsamfunnene. Da går det veldig galt. Europa har alltid visst hva de ville i Afrika. Når man kommer og forteller folk i landsbyene at man skal bygge fabrikk og skoler, er det akkurat det de har drømt om. Og da sier de ikke nei, sier Baha.

Han er kritisk til hvordan sentrale myndigheter ønsker investorene velkommen.

– Kikwete legger opp til å gi land til storinvestorer i hele kystregionen. Haki Ardhi er imot biodrivstoffproduksjon når den skal skje i konkurranse med matproduksjon. Vi har nå for lite mat, og jorda bør brukes til å dyrke mat, sier Baha.

Et annet problem, ifølge Baha, er at biodrivstoffproduksjon kommer til å føre til at bønder går over til å dyrke avlinger som selges direkte til fabrikk.

– Det har vært et problem i forbindelse med andre produksjonsanlegg. I Kiroomber i Morogoro (region øst for Dar es Salaam, red.anm.) har bønder nå kommet i en situasjon hvor fabrikkene kan bestemme prisen på råvarene fordi det ikke finnes konkurranse i området. Bøndene på sin side er jo avhengige av å få solgt råvaren, sier Baha.

Tanzanianske medier melder også om matmangel i enkelte områder i Tanzania. Baha bekrefter problemet.

– I Rukwa (region helt vest i Tanzania, red.anm.) rapporterer de lokale myndighetene om hungersnød. Vi mener derfor at vi må se på matsituasjonen i landet før vi begynner å dyrke biodrivstoff.

Myndighetene må ta grep. Når det gjelder hvem som kommer til å nyte

Mwihava mener at det absolutt ikke er mangel på jord i Tanzania.

– Vi bruker bare ti prosent av jorda vår, og det er massevis igjen til andre formål selv om noe blir brukt til biodrivstoff.

Ifølge Mwihava har Tanzania droye 90 millioner hektar land. 50 millioner av disse egner seg for jordbruk.

– Vi har en jordbruksbasert økonomi, og denne utviklingen vil kunne gi en økonomisk oppsving i Tanzania om få år.

– Mange er skeptiske til den utviklingen som skjer nå?

– Ja, folk er redde, så vi må gi dem informasjon.

Støtte fra Norge. Både Norge og Sve- rige skal støtte myndighetenes arbeid med å utvikle en politikk for å regulere bruken av landbruksarealer. Norge planlegger å støtte med 2,4 millioner amerikanske dollar

fruktene av biodrivstoffgevinsten, viser mange til erfaringene fra gru-veindustrien. En av dem er Agnes Mwakaje, forsker ved Institutt for ressursforvaltning (IRA) ved Universitetet i Dar es Salaam.

– Vi har mye gullutvinning, men folk ser ikke noe til dette. Folk er redde for at det blir slik med biodrivstoff også, sier hun.

– Riktignok vil vi gjennom biodrivstoff kunne få utenlandsk valuta og tjene penger, i tillegg til at biodrivstoff vil spare miljøet, sier Mwakaje.

Hun mener utviklingen må styres.

– Tanzania har naboland som mangler jord, og man må derfor også se på den regionale jordsituasjonen.

Videre mener hun at det er jordbruksmessige problemer knyttet til biodrivstoffproduksjon.

– Når man går over til en monokultur, og ensidig dyrker ett produkt, tar det lang tid før jorda igjen kan brukes til matproduksjon.

Hun advarer også om konflikter med tanke på ressursbruk – særlig av vann.

– Slike plantasjoner vil trenge mye vann, og dette kan skape konflikter mellom folk og dessuten være et miljømessig problem. Vann er en mangelvare, og man har ikke en helhetlig utredning av vannsituasjonen i landet.

Mwakaje ser i likhet med mange andre også store sosiale utfordringer.

– Vi har sett at barnearbeid har vært et problem i andre sammenhenger, for eksempel på teplantasjonene. Barnearbeid er et kronisk problem i Tanzania, og vi er redde for at slike plantasjoner vil øke problemet.

Hun mener at man må se til land som Brasil og lære av utviklingen der.

– Myndighetene må ikke gi ut jord for vi har utredet konsekvensene og utarbeidet retningslinjer for forvaltningen av dette. Kanskje skulle ikke utviklerne få landjorda, men bare leie den for en avtalt periode. Jorda bør eies av bøndene, sier Mwakaje. ■

Myndighetene mangler en plan for jordforvaltning

Hver dag kommer det folk som undersøker hvor de kan investere.

Ngosi Mwihava, leder for myndighetenes arbeidsgruppe for biodrivstoff.

over to år, svenskene med 1,4 millioner amerikanske dollar.

– Etterspørselen etter arealer øker, og verdien av dyrkbar mark likeså. Det betyr både muligheter og problemer, sier ambassadør Jon Lomøy ved den norske ambassaden i Dar es Salaam.

– Tanzania har ingen politikk på området, og vi ønsker å støtte myndighetene slik at de kan bli bedre skodd til å møte denne utviklingen, sier Lomøy.

Saksbehandler ved ambassaden, Jennifer Brown, mener at to år ikke er lenge tatt i betraktning normal saksbehandlingstid i Tanzania.

– Er dere ikke skeptiske til å støtte en arbeidsgruppe som har gjort lite på to år på grunn av pengemangel? Vitner ikke det om liten politisk støtte?

– Vi har ingen grunn til å tro at ikke den tanzanianske regjering- en støtter dette arbeidet, mener Brown. ■

Jakter på den grønne oljen

Rogalandsfirma tror på storgevinst i Ghana

VOLTAREGIONEN (b-a): Norske Biofuel tror på gull og grønne skoger i afrikansk biodiesel. Da utviklingsminister Erik Solheim kom på besøk, lovet de å holde seg unna god matjord.

■ I GHANA:
PER-IVAR NIKOLAISEN

Ifølge banken Goldman Sachs er jatrofaplanten den billigste planten å produsere biodrivstoff fra, med 43 dollar per fat mot 125 dollar fatet for rapsolje. Utviklingsminister **Erik Solheim** besøkte nylig en av Norske Biofuels plantasjer i Ghana. FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

Det gamle sovjetiske militærhelikopteret gjør klar for landing på de brunsvide jordene i Voltaregionen i Ghana. Utviklingsminister Erik Solheim ser ned på rekkene med jatrofaplanser. Disse pjuškete småbuskene skal bli Afrikas grønne olje. I alle fall hvis det blir som det norske selskapet Biofuel AS drømmer om.

Gigantavtale. Den 8500 hektar store plantasjonen som den norske delegasjonen besøker, er bare en test. De virkelige pengene ligger nord i landet. Der har gründerne fra Rogaland gjennom intrikate forhandlinger og samtaler med tradisjonelle ledere og lokalbefolkningen, fått klarsignal til å sette pløgen i enorme landområder. Til sammen har de nå 310.000 hektar jord. En fotballbane er til sammenligning vanligvis litt under ett hektar, og Hardangervidda nasjonalpark er på 342.000 hektar.

Administrerende direktør Steinar Kolnes henvender seg til utviklingsminister Erik Solheim på slutten av miniforedraget under det svavelende stråket. Han trekker paralleller til de første dråpene fra oljefeltene i Nordsjøen.

– Jeg ønsker å gi deg en liten oljeprobe. Vi som er så gamle at vi opplevde åpningen av Ecofisk, fikk den første oljen i slike småflasker. Jeg har ennå min flaske stående. Det var starten på en eventyrlig industri i Norge. Jeg håper dette blir en eventyrlig industri i Ghana, sier Kolnes, og rekker Solheim en liten flaske med gul væske.

– Det lukter en blanding mellom bensin og peanøtter, konstaterer utviklingsministeren.

Kritiske vurderinger. De kritiske spørsmålene kommer nok langt tettere her enn da den norske oljealderen tok av i Nordsjøen. Ideen om biodrivstoff som en vesentlig del av løsningen på klimaproblemene er de siste månedene utfordret fra mange hold. Kritikerne beskylder produsentene for å legge beslag på god jord, og dermed bidra til at matprisene stiger faretruende høyt. Tilhengerne svarer med å si at store

77 Du får ti års «tax holiday». Det er måten Ghana kan lokke til seg investorer.

Steinar Kolnes, administrerende direktør i Biofuel AS.

landområder ligger udyrket i Afrika. – Vi kunne ha valgt bedre steder, men da måtte vi ha tatt matjord, påpeker Kolnes.

– Men kan klimautslippene i omarbeidningen av jorda være så høye at vinninga går opp i spinninga?

– Vi arbeider med å vurdere nettopp dette. Vi finner ut hvor mye karbon som slippes ut når vi tar bort noe av vegetasjonen, og hvor lang tid det vil ta før de positive klimaeffektene veier opp for utslippene i startfasen. Vi inkluderer også klimagassutslippene fra maskiner og traktorer, svarer Kolnes.

Ønsker nyansert debatt. Disse vurderingene handler ikke først og fremst om ren idealisme. Biofuel ønsker å kunne selge FN-godkjente klimavoter fra prosjektet. Kolnes mener at synet på at biodrivstoff har negative konsekvenser, må nyanseres. Han skiller mellom det han kaller «the good, the bad and the ugly» i biodrivstoffbransjen.

– Hvis du hugger ned regnskog, er du utvilsomt «the ugly». Bruker du mye energikrevende kunstgjødsel i driften, slippes det ut lystgass som er en langttidig klimagass enn karbondioksid. Vi tror at jatropha er «den gode». Det kommer likevel an på hvor du planter den, og hvilken type vegetasjon du fjerner der du planter den, innrømmer Kolnes.

Billig leie. De norske biogründerne har leid jorden i Ghana i 25 år, og har muligheten for å fornye

kontrakten med ytterligere 25 år.

Kostnadene for leieavtalen er lave. – Arbeidsplassene og de sosiale prosjektene vi bidrar med, er verdt langt mer enn inntektene lokalbefolkningen får fra leasingavtalen, sier Biofuel-sjefen.

Hittil har selskapet bidratt med vanntanker til lokalsamfunnene. Etter hvert skal det gjøres mer bærekraftig, med fast tilgang på vann ved hjelp av dammer og regnsamlere. Planen er også å plante tradisjonelle sheanøttrær i utkanten av planta-sjene, for å kompensere for trær som må hugges ned for å gi plass til jatrophaen. Sheanøtten er en viktig inntektskilde for kvinner i nord.

Lokkes med skattefritak. Hvor mye av oljen som kommer til å havne på energitregende ghanesiske markeder, er mer uklart. Nordmennene får skattefritak fra ghanesiske myndigheter dersom de eksporterer mer enn 70 prosent. Dette har de klare ambisjoner om å klare.

– Du får ti års «tax holiday». Det er måten Ghana kan lokke til seg investorer, sier Kolnes.

I dag er det 130 personer ansatt på testfarmen. Samtidig tar Biofuel sikte på å mekanisere driften, slik at de ikke skal være avhengig av lønnsnivået i Ghana holder seg lavt.

– Når arbeidskraften stiger i pris, er det nødvendig å bruke maskiner, mener Kolnes.

I løpet av to til tre år regner oljefarmerne med at de kan gi investorene valuta for pengene. ■

Får kritikk i rapport

Biofuel får hard medfart i rapporten «Biofuel Land Grabbing – Ghana», skriver Norwatch og Klassekampen.

Selskapets aktiviteter rundt landsbyen Alipe er blitt stanset etter lokale protester. Landsbyens fellesskapet, lar seg overtale. På den måten kan store områder komme inn under selskapenes kontroll til en billig penge og på fellesskapets bekostning.

Biofuel mener saken er fremstilt feil, og peker på at høvdingen Kusawgu Wura Sulemana Jakpa Tun-tumba I har avvist påstandene i den kritiske rapporten. ■

nasjonale selskaper tilegner seg store landområder i Ghana for å dyrke råvarer til biodrivstoff. Han er redd for at det lille mindretallet som administrerer jorda på vegne av fellesskapet, lar seg overtale. På den måten kan store områder komme inn under selskapenes kontroll til en billig penge og på fellesskapets bekostning.

Biofuel mener saken er fremstilt feil, og peker på at høvdingen Kusawgu Wura Sulemana Jakpa Tun-tumba I har avvist påstandene i den kritiske rapporten. ■

NOTISER

Det europeiske biodilemmaet

EUs mål er at biodrivstoff skal utgjøre ti prosent av det samlede drivstofforbruket innen 2020. EU-kommisjonen gransker nå sammenhengen mellom biodrivstoff og matkrisa. Unionen vurderer å innføre strenge sosiale og miljømessige kriterier for import av biodrivstoff, ifølge Financial Times.

Et alternativ som diskuteres, er å forby import fra land som ikke har sluttet seg til et utvalg internasjonale avtaler om miljø, deriblant Kyoto-protokollen og konvensjonen om biologisk mangfold. Land som Storbritannia og Belgia er tvilende til om EU i det hele tatt bør stå ved sine målsetninger om økt bruk av biodrivstoff. ■

Samarbeid om CO₂-lagring i Sør-Afrika

Norge skal sammen med sørafrikanske myndigheter og energiselskapet Sasol kartlegge mulighetene for transport og lagring av CO₂. Sasols anlegg Secunda utenfor Johannesburg i Sør-Afrika er ett av verdens største punktutslipp av CO₂.

– Siktet målet er å sikre lagring av store mengder CO₂. Dersom vi skal lykkes med å få redusert de globale utslippene av klimagasser, må vi finne løsninger for de store punktutslippene i verden, sier statsminister Jens Stoltenberg. ■

Rekordmange på flukt i eget land

Ifølge Flyktninghjelpens rapport om internflyktninger er 26 millioner mennesker i dag på flukt i eget land. Dette er det høyeste tallet siden tidlig på 1990-tallet. Bare i Sudan er om lag 5,8 millioner mennesker internflyktninger.

I Colombia er opptil fire millioner mennesker på flukt. Også i Irak, Somalia og DR Kongo er millioner av mennesker drevet på flukt. ■

Ny, patentfri malariamedisin

Den ideelle stiftelsen DNDI (Drugs for Neglected Diseases Initiative) har i samarbeid med det brasilianske laboratoriet Farmanguinhos/Fiocruz produsert en ny medisn mot den farligste formen for malaria. Den nye medisinen, ASMQ, vil ikke bli patentert. Tabletten kombinerer to aktive ingredienser i én og samme tablett, noe som forenkler malaribehandling for både voksne og barn. Medisinen er tilgjengelig til kostpris. Malaria dreper hvert år over én million mennesker. ■

Ritualdrap på albinoer

Lyshudede i Tanzania lever i daglig frykt for drap og overgrep

DAR ES SALAAM (b-a): Hekseri fører stadig med seg menneskerettighetsbrudd i Afrika. Tanzania har de siste månedene hatt en bølge av drap på albinoer.

■ I TANZANIA:
MARTA CAMILLA WRIGHT

TANZANIA

Bakgrunnen skal være at heksedoktorer ber om kroppsdelene fra albinoer til ritualer som skal sikre klienter rikdom og suksess.

– Vi er veldig redde. Hver dag mottar vi rapporter om drap eller overgrep på albinoer, forklarer leder for albinoenes egen organisasjon, The Albino Society, Samuel Herman Mluge.

Eldre kvinner utsatt. Drap og andre overgrep som følge av hekserianklager eller som del av hekseritakter har lenge vært kjent i Tanzania. Ofte er det eldre kvinner som er blitt drept eller forfulgt. Den ikke-statlige organisasjonen Concern For the Elderly kom i august 2006 med en dramatisk rapport: I løpet av det foregående tiåret hadde 8580 eldre blitt drept av slike årsaker i regionene Tabora, Mwanza, Shinyanga og Kigoma rundt Victoriasjøen.

Opplysningene framkommer i 2007-rapporten fra det amerikanske utenriksdepartementet om menneskerettighetssituasjonen i Tanzania.

Rapporten opplyser også om drap på albinoer knyttet til hekseri. Flere av de som er blitt drept skal være barn. Det rapporteres også om at graver der albinoer ligger er blitt åpnet og kroppsdelene er blitt fjernet. Tallene er usikre, men The Albino Society sier at fra juni til desember 2007 er 20 albinoer blitt drept, de fleste i området rundt Victoriasjøen.

Lager medisn. – Vi vet ennå ikke helt hva dette dreier seg om. Folk sier at heksedoktorer etterlyser kroppsdelene av albinoer til ritualer for folk som vil bli rike. De tar med seg kroppsdelene til heksedoktorene, som lager en slags medisn. Også her i Dar es Salaam er det skjedd et drap, så vi føler oss ikke trygge noe sted, forteller albino-talsmann Samuel Herman Mluge.

Den ikke-statlige organisasjonen har siden 1980 kjempet for tanzanianske albinoers rettigheter.

– Hvorfor rettes overgrepene nå mot albinoer?

– Vi vet ikke sikkert, men det er mange stigmatiserende forestillinger knyttet til albinoer, for eksempel at man kan bli syk av å ta på albinoer, sier Mluge.

En rapport fra et møte mellom regionale myndigheter og ikke-statlige organisasjoner i Mwanza sier at bakgrunnen for overgrepene er at «troen på at besittelse av albino kroppsdelene styrker ens muligheter i næringslivet, som innenfor fiskeri og gruvedrift, gjør at problemet opprettholdes i en slik grad at albinoer nå ses på som verdifulle gjenstander.»

– Som følge av overgrepene, føler albinoene seg nå forhindret fra å bevege seg fritt, sier Mluge.

Ifølge Mluge finnes det i dag om lag 170 000 albinoer i Tanzania. Alle albinoer regnes som medlemmer av organisasjonen, men aktive medlemmer er omkring 4000.

– Hver dag mottar vi rapporter om drap eller overgrep på albinoer, forklarer leder for albinoenes egen organisasjon, The Albino Society, **Samuel Herman Mluge** (t.h.) Her sammen med to av organisasjonens medarbeidere. FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

I sin tid var det en amerikansk lege og kreftspesialist som tok initiativet til å organisere albinoene i Tanzania, først og fremst på grunn av deres behov for behandling mot hudkreft, som ikke ble ivare tatt fordi gruppen var stigmatisert.

77 Folk sier at heksedoktorer etterlyser kroppsdelene av albinoer til ritualer for folk som vil bli rike.

Samuel Herman Mluge, leder av organisasjonen The Albino Society.

– Hekseri er en del av hverdagen

Passive myndigheter. Selv om president Jakaya Kikwete i flere taler har fremholdt at politiet må slå hardt ned på organtveri og drap på albinoer, anklager The Albino Society myndighetene for ikke å gjøre nok. Også andre ikke-statlige organisasjoner kritiserer myndighetene for å gjøre for lite og operere hyklersk.

Ifølge politiet er sakene vanskelige å etterforske. Kriminalpolitiskjef Robert Namuba har uttalt til tanzanianske medier at politiet kan gjøre lite uten at publikum samarbeider og gir informasjon.

Tar ikke tak i det. – Jeg tror at overgrepene øker fordi myndighetene ikke tar tak i dette, sier religionsforskeren Steve Rasmussen. Han bor og arbeider i Mwanza, en by som ligger i området som er verst rammet av albinoovergrepene. – Tradisjonelt fantes det en metode for å kontrollere slik kriminalitet, slik folk flest oppfattet det.

Norsk UD i hekse-dialog med Tanzania?

I 2006 tok Bistandsaktuelt opp problematikken rundt hekseri og menneskerettighetsbrudd med Utenriksdepartementet. Den gang sa statssekretær Anne Stenhammer at «vi vil gå i dialog med tanzanianske myndigheter».

På spørsmål om hvordan dette er blitt fulgt opp svarer ambassadør i Dar es Salaam, Jon Lomøy i et intervju med Bistandsaktuelt 27. februar at ambassaden ikke jobber spesielt

med temaet hekseri. I en e-post 29. april opplyser imidlertid ambassaden at organisasjonen som Norge støtter er aktive i dialogen med myndighetene og i media rundt denne menneskerettighetsproblematikken. Det framgår også at ambassaden «har spilt aktivt inn til likestillingsdepartementets nasjonale likestillingsstrategi og understreket viktigheten av å styrke kvinners rettsikkerhet i

Mennesker med hekseanklager ble offentlig avstraffet lokalt, og landsbyer gikk gjennom renseseritualer og lignende. Nå skjer ikke dette, men man har ikke funnet noen er-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen.

Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

– Dette kan henge sammen med de siste 30 års økonomiske endringer. Folk spør seg hvordan noen plutselig blir rike eller fattige og finner forklaringen i hekseri, sier Sanders. – Alle jeg kjenner, tror på hekse-

statning som tilfredsstiller folk, forklarer Rasmussen. Han mener at dette kan ha bidratt til at folk nå i stedet tar loven i egne hender. ■

Øst-Timors unge sviktet av giverne

Arbeidsledighet og fattigdom skaper nye konflikter

DILI (b-a): På Øst-Timor finner titusener av ungdom tilhørighet og trygghet i ulike gjenger og organiserte grupper. Frustrasjonen over fattigdom og mangel på muligheter er stor. Mange av gjengene var svært aktive under de kraftige opptøyene i 2006. – Dette er en tikkende bombe, sier gjengekspert Jose Santos.

ØST-TIMOR

■ I ØST-TIMOR:

TOR AKSEL BOLLE (TEKST) OG KEN OPPRANN (FOTO)

– Det området der bør jeg holde meg unna, det er i alle fall helt sikkert, sier Alex de Sousa.

Den spedbygde unggutten peker i retning av en av de mange flyktingleirene i Dili og flirer. Grunnen til at han ikke kan nærme seg leiren, som ligger bare femti meter unna der vi står, er at de Sousa er medlem av PHST, en av Øst-Timors mange kampsportorganisasjoner. Det er en annen gruppe som kontrollerer leiren, en gruppe som er i konflikt med organisasjonen de Sousa er med i.

– Det er typisk Øst-Timor, alltid noen som slåss. Hvis noen gjør noe mot noen i en annen gjeng, så må det hevnes. Eller så er det bare noen som kjeder seg som starter bråk. Det er ikke bra, men sånn det er, sier han.

De Sousa forteller at han ble medlem i PHST fordi han var interessert i Silat, den indonesiske kampsporten organisasjonen praktiserer, og fordi han trengte beskyttelse. Da han flyttet hjem igjen etter noen år i Australia, fikk han mye bank. Å bli med i kampsportorganisasjonen hjalp.

– Veldig mange blir med på grunn av beskyttelsen organisasjonen gir, mange er selvfølgelig også interessert i kampsport. Dessuten handler det om brorskap og lojalitet. Er du med, er du med for alltid. Du kan aldri slutte, det kan du bare ikke, sier han.

Over 150 000. Forskere regner med at mellom 70 og 90 prosent av unge timoresiske menn som Alex de Sousa har tilknytning til en kampsportorganisasjon. PHST har alene trolig rundt 30 000 medlemmer. Men det finnes en rekke andre grupper/gjenger som rekrutterer unge menn på Øst-Timor. Organisasjonene varierer når det gjelder størrelse, opprinnelse og fokus. Noen var aktive i frigjøringskampen, andre ble opprettet med støtte fra indonesere som militsgrupper. Noen grupper driver ikke med sport, men er organisert rundt ritualer som binder dem sammen. Enkelte grupper har betydelige innslag av kriminelle elementer, andre er helt lovlydige.

Flere av de mest omstridte gruppene har tette bånd til politiet og militæret. Og – ikke minst – til politiske partier. En kampsportorganisasjon som heter Gorka er for eksempel tilknyttet partiet Fretilin, mens det ofte hevdes at PHST har bånd til PD, Partido Democratica.

På Øst-Timor har det gjennom mange år jevnlig vært konflikter mellom flere av disse ulike gjengene

Et ungt medlem av kampsportgruppa PHST (Persaudaraan Seta Hati Terate: Rent og lojalt hjerte). Forskere anslår at 70-90 prosent av unge menn på Øst-Timor har tilknytning til en kampsportgruppe.

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

Portazio de Jesus, fungerende president i kampsportorganisasjonen PHST.

og gruppene. De slåss om innflytelse, om områder, markeder og rekrutter. Under opptøyene i 2006 var de ulike gruppene svært aktive. Det var unge menn som var ute i gatene og sloss, som brant hus og terroriserte nabolag. Etter krisen i 2006 har det en rekke ganger vært kamper mellom ulike gjenger og flere er blitt drept.

Unge arbeidsløse menn. Øst-Timor er ikke bare Asias yngste nasjon, det lille landet har også den yngste befolkningen i verdensdelen. 60 prosent av befolkningen er under 18 år, ytterligere 25 prosent er mellom 18 og 29. Hvert år kommer 15-20 000 ungdommer ut på arbeidsmarkedet, men jobber finnes nesten ikke. Arbeidsløsheten er på 60-70 prosent for ungdom, og fattigdommen er stor. Mange unge flytter hvert år inn til Dili og andre byer. De kommer for å finne en jobb og et liv bedre enn den trøstesløse fattigdommen som preger store deler av landsbygda.

Men de fleste blir skuffet. I Dili er det nemlig lite å hente. Uten jobb og frustrert over mangelen på fremtidsutsikter, finner mange unge menn identitet og tilhørighet i en av de organiserte gruppene.

Kampsport. I en av Dilis mange bairo'er (nabolag) ligger et lavt hvitt murhus. Det ligner et hvilket som helst hus i Dili bortsett fra at gjerdet rundt er mye høyere og kraftigere enn vanlig, og at du må gjennom to kraftige stålporter for å komme inn. Utenfor den ytterste porten står en gjeng med unge menn og følger med på hvem som går inn. Det er PHSTs hovedkvarter i Dili. På den åpne plassen foran huset roper en bestemt trener ut instruksjoner, mens 10-12 unge gutter i svarte treningsklær sparker og slår med imponerende hurtighet og presisjon. En til Dili og andre byer. De kommer for å finne en jobb og et liv bedre enn den trøstesløse fattigdommen som preger store deler av landsbygda.

viser at de er med i PHST. En av dem er Portazio de Jesus, fungerende president i organisasjonen. Selv mens han sitter tilbake på en plaststol, i shorts og singlet, utstråler han autoritet. Han er litt eldre enn de andre. Når han snakker, følger de unge karene som sitter rundt, som alle

har høye posisjoner i kampsportgruppa, nøye med.

– Vår organisasjon er ikke politisk eller kriminell. Vi er en kampsportorganisasjon, vi er opptatt av trening, brorskap og av å utvikle våre medlemmer fysisk og mentalt, sier han.

– Men hva med gatekampene? Hva med påstandene om at PHST er involvert i kriminalitet og brukes som «muskler» av forskjellige politikere?

– Hvis vi vet om at noen av våre medlemmer gjør noe kriminelt, så overleverer vi dem til politiet. Det er riktig at politikere prøver å bruke oss, men vi lar oss ikke bruke. Vi har veldig mange medlemmer. Selv om vi har god disiplin, er det vanskelig for oss i ledelsen å kontrollere alle hele tiden.

– Hva med de mange sammenstøtene mellom de ulike gruppene?

– Vi som er ledere i de ulike gruppene, har ingen problemer med hverandre. Men igjen – det er vanskelig for oss å passe på alle hele ti-

den. Ofte kan det også være lokale eller personlige oppgjør som tolkes som oppgjør mellom ulike grupper. Dessuten har vi selvfølgelig rett til å forsvare oss hvis vi blir angrepet.

Mangler jobber. Portazio understreker gang på gang at det store problemet i Dili og i Øst-Timor er mangelen på jobber og tilbud til ungdom, at det er det som skaper bråk og uro.

– Det finnes massevis av arbeidsløse unge menn, uten håp om å få en jobb. Det er problemet. De ser ingen fremgang og får ingen støtte eller hjelp, sier han.

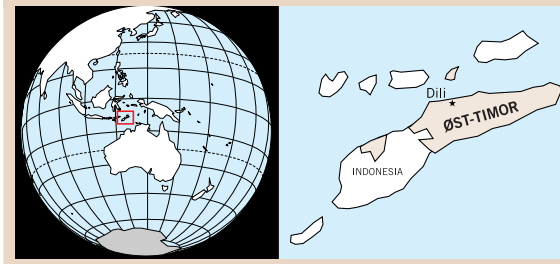
Vårt spørsmål om de har fått noen hjelp fra FN, andre bistandsorganisasjoner eller myndighetene, fremkaller høy latter rundt bordet.

– Niente! Ingenting. Vi har ikke sett en eneste dollar. Vi har vært på noen mølinger og dialogmøter, men det er det samme hver gang: ingenting skjer etterpå. Du kan prate så mye du vil. Det betyr lite hvis det ikke skjer noe etterpå. Vi trenger

Jose Santos Sousa har jobbet som ungdoms- og gjengrådgiver både for FN og president Horta. Han er dypt bekymret over mangelen på tiltak rettet mot ungdom. Her sammen med Alex de Sousa i PHST.

ØST-TIMOR

for eksempel treningsutstyr og lokaler. Det er ikke dyrt, sier Portazio.

Tikkende bombe. – Her kom det flere hundre menn marsjerende gjennom politiets tåregass og rett mot sperringene. Ungdommene var så høye på dop at de ikke kjente noen ting. Det var litt av et syn. FN-politiet løp for livet, forteller Jose Santos og peker nedover en av gatene i Dili.

Få kjenner gjengene og ungdommen i Dili bedre enn han. Santos har jobbet for den australske etterretningstjenesten, og vært ungdoms- og gjengrådgiver både for FN og for president Horta. Under opptøyene i 2006 og i forbindelse med flere gjengoppgjør etterpå, har han forsøkt å megle. Mens vi kjører rundt i Dili, peker han og viser hvor det var kamper, forteller hvilke gater og markeder som tilhører hvem og hvilke områder man bør holde seg unna.

Santos, som selv er timoreser, er dypt bekymret over utviklingen.

– Dette er en tikkende bombe. Rekrutteringen til de ulike gruppene har eksplodert etter krisen i 2006. Frustrerte unge menn strømmer til, sier han.

En viktig årsak er ifølge Santos at gjengene gir trygghet og identitet.

– De aller fleste som er med, er bra ungdommer, men de er oppgitt over mangelen på fremgang og mangelen på jobber. De føler at den politiske eliten ikke bryr seg om dem og bare ser på dem som et problem. Mange har opplevd veldig mye vold og er traumatisert, sier han.

Liten forståelse. Santos mener de fleste bistandsorganisasjonene har liten eller ingen forståelse for hvordan disse gruppene er oppbygd og hvordan de fungerer.

– Stort sett har ungdom og gjengene vært helt oversett av bistands-

organisasjonene. Etter opptøyene i 2006 skjønte de at dette var viktig og ble plutselig veldig opptatt av ungdom. Det har vært noen møter og dialogforum og så videre. Men ingenting skjer på bakken. Og ingen snakker med og samarbeider med de mange ressurspersonene som finnes i disse organisasjonene, folk som virkelig kjenner og er respektert av ungdommene. Det virker som om hjelpeorganisasjonen synes dette er for komplisert og risikabelt, sier Santos.

– Hvor mye kriminalitet er det i disse gjengene?

– Det varierer. De aller fleste er bra ungdom, men det finnes også en del voldelige og kriminelle elementer. Lederne kan ikke kontrollere dem. Hvis de kaster de kriminelle ut, mister de kanskje 15-20 prosent av folka sine. En annen ting er at lojaliteten i gruppene er så sterk at det vil være veldig vanskelig å skille de kriminelle fra dem som ikke er det.

Bekymret. Santos er også bekymret over politikere som bruker gjengene.

– Det er bånd mellom politiske partier og ulike grupper. Flere politikere og folk høyt opp i systemet er medlemmer. Det trenger ikke å være et problem, men blir det hvis lojaliteten til organisasjonen går først og gruppene brukes som et politisk pressmiddel, sier han.

Ifølge Santos er utviklingen bekymringsfull. Kriminelle innenfor gjengene har involvert seg mer og mer i handel med narkotika, og de har knyttet bånd til kriminelle organisasjoner i andre land.

– Hvis man når et punkt hvor de kriminelle elementene blir for sterke, blir det veldig vanskelig å snu utviklingen. Etter min mening nærmer vi oss det punktet raskt, sier Sousa.

Må tenke langsiktig. – Øst Timor har en svært ung befolkning, over 70 prosent er under 30 år, sier Michel Manetelu.

Han er statssekretær i Statssekretariatet for sport og ungdom, som er direkte underlagt statsministerens kontor. Manetelu understreker at regjeringen er fullstendig klar over problemene og utfordringene knyttet til ungdom på Øst-Timor.

– Mangel på jobb, utdanning og

Fortsetter neste side >>>

>>> Forts. fra forrige side

sosiale problemer som rammer ungdom. Det er avgjørende for den videre utviklingen og løse disse problemene, sier han.

Statssekretæren mener en del av problemene skyldes Øst-Timors nære og svært turbulente historie.

– Mange av disse problemene trekker vi med oss fra fortiden, mange ungdommer var med og kjempet for uavhengigheten og opplevde føle ting. De hadde veldig høye forventninger til livet etter at

Øst-Timor ble selvstendig. Dessverre er mange blitt skuffet, sier han.

Manetulu er enig i at det er blitt gjort for lite for å skape muligheter for unge mennesker på Øst-Timor.

– Helt klart. Bistandsorganisasjonene overså i stor grad dette problemet i mange år. Etter krisen i 2006 ble det mer fokus på det, og vi forsøker nå å koordinere denne innsatsen. Myndighetene kunne også ha gjort mer, men noe av problemet har vært mangel på ressurser og kapasitet.

– Men hva gjør dere nå?

– Det er viktig å tenke langsiktig.

Vi har en nasjonal ungdomspolitik som vi forsøker å se på disse problemene helhetlig. Å skaffe jobber er viktig, og vi har programmer for det. Et annet viktig område er å jobbe med de betydelige sosiale problemene som finnes.

Tatover. I hovedkvarteret til PHST er treninga av de yngste over. Stemningen er avslappet. Portazio de Jesus tar på seg treningstøy og viser hva han kan. Det er lett å se at han har drevet med kampsport i om lag 20 år. Så geleides vi ut gjennom de to stålportene og tusler nedover gata.

Vi stopper for å ta bilder av grafitti som ulike gjenger har skrevet på veggene. En ung mann begynner å prate med oss. Han er medlem av 77, en av gruppene som er organisert rundt felles ritualer. Han vil ikke stå fram med navn og bilde. På høyre arm har han de sju arrene som viser medlemmer at han er i 77.

– Jeg er ikke så aktiv lenger. De ringer meg stadig vekke og skal ha med meg hvis det er bråk, mange av de unge vil slå hele tida. Jeg prøver ofte å roe ned situasjonen. Jeg har fått meg jobb og familie nå. Man tenker annerledes da, sier han. ■

– Ungdom blir oversett i mange land

ØST-TIMOR

– Øst-Timors ungdom er blitt sviknet av både bistandsgivere og av landets egne myndigheter, sier David Gairdner (bildet) som jobber for konsultentskapet Scanteam.

Sammen med tre andre konsulenter var han på slutten av fjoråret med på å skrive en rapport om den internasjonale bistanden til Øst-Timor.

Rapporten er svært kritisk (se egen sak) og viser til at ungdom er blitt nærmest totalt oversett av både givere og myndighetene i Øst-Timor. Dette til tross for at en stor andel av befolkningen er under 30 år, og at det var og er enorme behov for tiltak rettet mot ungdom. I rapporten konkluderes det med at bistanden hadde en direkte negativ effekt på ungdommens situasjon før opptøyene i 2006, fordi den manglende prioriteringen av unge bidro til marginalisering og utestenging.

– Man visste om det stadig økende antallet ungdom, om mangelen på arbeidsplasser og behovet for tiltak. Rett etter uavhengigheten i 2002 sa både givere og myndigheter at her må noe gjøres raskt. Men når vi ser på hvordan pengene er benyttet, så ser vi at det er svært lite som er blitt brukt på ungdom, sier Gairdner.

Dårlig koordinering. Etter at ungdomsgjenger var så aktive under krisen i 2006, har givene begynt å fokusere på programmer og tiltak for ungdom. Fortsatt kan imidlertid mye forbedres. Blant annet er koordinering et stort problem, forteller Gairdner.

– Jeg hørte blant annet om et tilfelle hvor et land ville «gjøre noe» på ungdom. En utenlandsk konsulent ble leid inn, han snakket verken engelsk eller portugisisk. Han kom til Øst-Timor og lagde en rapport. Denne rapporten ble så grunnlaget for et opplegg som FN ba om fem millioner dollar i støtte til. En representant for et av landene som var blitt bedt om å bidra, spurte om FN hadde konferert med timoresiske myndigheter. Det hadde de ikke, sier Scanteam-konsulentene.

Gairdner understreker at situasjonen på Øst-Timor på mange måter ligner situasjonen i mange andre post-konflikt-land.

De store beslutningene tas ofte i giverlandenes hovedsteder eller i New York, langt unna dem det gjelder.

Eva Irene Tuft, ambassaderåd.

– Øst-Timor har en veldig ung befolkning. Man har et svakt politisk system, store ungdomskull uten jobb, mange har de opplevd krig og traumer. De føler at de bli oversett og at de liten innflytelse på utviklingen. Man ser det samme i Nepal og flere land i Afrika. Men det er jo ikke bare givene som har feilet. Myndighetene på Øst-Timor må ta en stor del av skylda også, sier Gairdner.

Han mener at om det ikke iverksettes flere tiltak rettet mot ungdom, så er det betydelige større sjanser for konflikter også i fremtiden.

– Å gi de unge jobber og muligheter vil være avgjørende både for stabiliteten fremover og for å skape utvikling på Øst-Timor, sier han.

Tungrodd system. Ambassaderåd Eva Irene Tuft er Norges representant i Dili. Hun er enig i at ungdom har vært oversett og at det er svært viktig at de prioriteres fremover.

– Fokus på statsbygging har gått på bekostning av nasjonsbygging. Store grupper er blitt ekskludert i prosessen. Man visste om de store ungdomskullene, men de ble ikke prioritert.

– Hvorfor ikke?

– To ting, for det første ser vi at konfliktanalyser og kunnskap om demografi ikke nødvendigvis får konsekvens for hvordan konkrete bistandsprogram utformes. Det er fremdeles et gap mellom politikk og bistand. For det andre er bistandssystemet tungrodd, det tar lang tid å skifte kurs. De store beslutningene tas ofte i giverlandenes hovedsteder eller i New York, langt unna dem det gjelder.

Tuft forteller at det har vært en økende forståelse for betydningen av å jobbe med ungdom, men at mye av det som gjøres fortsatt er kortsiktig og lite gjennomtenkt. – Det skyldes nok at mange ikke vet så mye om dette området. Mange givere er nok også redde for å jobbe med ungdom fordi man likestiller ungdom med gjenger, sier Tuft.

Hun mener også at manglende koordinering mellom givene er et problem.

Norge aktive. Tuft understreker at de mange ungdomsgruppene også står for mye positivt, og at det er et mindretall som er kriminelle.

– Hva gjør Norge på dette området?

– Vi samarbeider tett med statssekretariatet for sport og ungdom,

Ungdomsgjenger, mange av dem med tilknytning til politiet og hæren, herjet i gatene under opptøyene i 2006. Bistandsgivene hadde nærmest totalt oversett tiltak rettet mot ungdom før krisen, noe de får skarp kritikk for i Scanteams rapport.

FOTO: ANDREES LATIF/SCANPIX

blant annet med å organisere en konferanse om ungdom og identitet i oktober. Vi er blitt bedt om å bistå med å utforme et nasjonalt program for ungdom og sport. Vi har kontakt med Brasil, Sør-Afrika, Japan og Monaco som alle er interessert i å samarbeide på dette feltet. Den store utfordringen fremover blir å sette tiltakene ut i livet. Vi må ikke sitte her om et år uten at noe faktisk har skjedd på bakken, sier Tuft. ■

ØST-TIMOR

- Tidligere portugisisk koloni. Indonesia trakk seg ut i 1999
- Selvstendig i 2002.
- 1,1 millioner innbyggere.
- Offisielle språk: Portugisisk og tetum.
- Asias fattigste land, 40 prosent av befolkningen lever for under en halv dollar dagen.
- Norsk bistand i 2008: Ca 60 millioner kroner til godt styret, naturressursforvaltning, kvinner og barns rettigheter og forsoning og gjenoppbygging.

– Dyr, ineffektiv og lite koordinert

Tidligere statsminister Alkatiri er kritisk til bistandsinnsatsen

DILI (b-a): Øst-Timor er trolig det landet i verden som har mottatt mest bistand per innbygger de siste årene. Men tross 3,5 milliarder dollar i støtte siden 1999, har det skjedd små forbedringer for den vanlige timoreser. Nesten halvparten av befolkningen lever fortsatt for under en halv dollar dagen. Hjelpen har vært kostbar, dårlig koordinert og ineffektiv, mener tidligere statsminister Mari Alkatiri.

■ I ØST-TIMOR: TOR AKSEL BOLLE (TEKST) OG KEN OPPRANN (FOTO)

ØST-TIMOR

50 år gamle Manuel Martins står krumboyd med gjørme til knærne ute på et jorde, noen timers kjøretur utenfor Dili. Martins og 15-20 andre fra landsbyen hans hoster ris. Alle hjelper til, ungene er tatt ut av skolen slik at de også kan være med på det viktige arbeidet. Selv har Martins sju barn, noe som er ganske vanlig på landsbygda i Øst-Timor.

– Her er livet akkurat som for 10 år siden. Vi er fattige, men klarer oss selv og forventer ikke hjelp fra noen. Været avgjør om vi har bra med mat eller ikke. Kunne vi ha fått litt hjelp til å bygge noen bedre diker, hadde det vært fint, sier risboden.

Fortsatt lever de aller fleste på Øst-Timor som Martins og hans familie – på landsbygda i stor fattigdom. 44 prosent av befolkningen lever for under en halv dollar dagen. Ifølge FN er tilgangen til mat usikker for 64 prosent av befolkningen. Nesten halvparten av barna under fem år er feilernært. Malaria, denguefeber og tuberkulose er utbredt. FNs levekårsindikatorer viser liten eller ingen fremgang på sentrale områder siden 2000. De siste fem årene er folk på Øst-Timor faktisk blitt fattigere. Mens Øst-Timor lenge ble holdt fram som et eksempel på hva verdenssamfunnet kunne få til gjennom en konsentrert innsats, er optimismen i bistandsmiljøet betydelig mindre nå.

Feilslått bistand. Kritikere mener at altfor mye av massive bistanden til landet er blitt brukt i Dili, på dyre konsulenter, på prosjekter uten bærekraft. Blant dem som er skeptiske til måten milliardene er blitt brukt på er Mari Alkatiri, som var statsminister fra 2002 til 2006. Han er fortsatt generalsekretær i Fretilin, Øst-Timors største parti.

– Altfor mye er blitt brukt på dyre utenlandske konsulenter. Og det ser ut til at det stadig blir flere av dem. Da jeg var statsminister var det 12 rådgivere i Finansdepartementet, nå er det over 40. Jeg hørte nylig at en av dem tjener 27 000 dollar i måneden, sier Alkatiri og ler oppgitt.

Den mangeårige statsministeren forteller at koordinering av bistanden var og er et kjempeproblem. Ifølge Alkatiri tok hans regjering en del grep for å samordne innsatsen fra de mange bistandsaktorene, men etter krisen i 2006 ble alt mer uoversiktelig igjen.

– På meg virker det som mange

I likhet med mange av sine landsmenn har bonde Manuel Martins sett lite til bistandsmilliardene som er blitt brukt på Øst-Timor.

givere først og fremst er opptatt på å ha sitt navn på forskjellige prosjekter. Vi brukte enormt med ressurser på møter og forsøkte å samordne de forskjellige prosjektene og initiativene. Mange prosjekter går dårlig fordi bistandsorganisasjonen mangler forståelse og innsikt i samfunnet på Øst-Timor, sier Alkatiri.

Han poengterer at ikke all bistand har vært feilslått, og trekker blant annet fram Norges støtte til petroleumssektoren som svært vellykket. Han peker også på at flere timoresere i dag har tilgang til rent vann og elektrisitet enn for fem, seks år siden. Men i hovedsak mener eks-statsministeren at langt mer kunne vært oppnådd.

– For at bistanden skal få resultater er det veldig viktig at timoresere har stor innflytelse når det avgjøres hvordan pengene skal brukes, sier han.

Kritisk rapport. På slutten av fjoråret leverte konsultentskapet Scanteam en rapport til Utenriksdepartementet. Temaet var den internasjonale bistanden til Øst-Timor. Rapporten er svært kritisk. Det listes blant annet opp flere områder hvor bistanden har hatt en direkte negativ effekt på utviklingen. I forhold til sikkerhetssektoren konkluderer konsulentene med at ulike interesser hos sentrale givere, Portugal og Australia, trolig bidro til økt spenning for konflikten i 2006. Det skjedde fordi disse to landene allierte seg med ulike deler av den politiske eliten, og dermed påvirket maktforholdene i den unge nasjonen. Ungdom er annet felt hvor rapportfatterne mener bistandsgivene har forsomt seg, (se egen sak). Et tredje om-

råde hvor bistanden har hatt en negativ effekt, er at man har bidratt til en ytterligere sentralisering. Nesten alle pengene er blitt brukt i Dili noe som har bidratt til å «marginalisere lokale myndigheter», heter det. I rapporten står det også at den internasjonale bistanden har bidratt til «å skape en ubalanse (i det politiske systemet) som vil bli vanskelig å korrigere».

David Gairdner, som var med på å skrive rapporten, sier at man på Øst-Timor har slitt med mange av de utfordringene man ofte møter i post-konflikt-land.

– Det har vært riktig å satse på statsbygging, det var giversamfunnet nødt til. Problemet har vært balansen mellom det og prioritering av andre områder. Som for eksempel tiltak for ungdom eller andre tiltak som skaper forbedringer for vanlige folk, sier han.

Vaktbikkje. I et slitent murhus i Dili holder Lao Hamutuk til. Organisasjonen ser det som sin oppgave å jobbe for bedre dialog og samarbeid mellom bistandsgivene og befolkningen på Øst-Timor. Som en del av dette arbeidet drar organisasjonens medarbeidere, som stort sett er timoresere, jevnlig ut i «felten» og sjekker hvordan det går med ulike bistandsprosjekter. For at det ikke skal kunne sås tvil om Lao Hamatukas objektivitet, mottar ikke organisasjonen penger fra noen av de ulike bistandsorganisasjonene som jobber på Øst-Timor.

– Mye av bistanden her er blitt brukt på en dårlig og lite effektiv måte. I løpet av de siste årene har vi gransket et par dusin prosjekter svært grundig, og alltid funnet det

samme: Lite bærekraft, lite lokal deltagelse, dårlig resultat og svak koordinering, sier Charles Scheiner, som er rådgiver i Lao Hamatuk.

Han sier han har stor forståelse for den frustrasjonen mange timoresere føler på grunn av mangelen på synlige forbedringer.

– Ser man på erfaringene fra Øst-Timor, er det mye som tyder på at bistandsindustrien handler mer om dem som jobber i bransjen og landene som gir penger, enn om de man i utgangspunktet skal hjelpe, sier Scheiner.

Mange prosjekter går dårlig fordi bistandsorganisasjonen manglet forståelse og innsikt i samfunnet på Øst-Timor.

Mari Alkatiri, tidligere statsminister Øst-Timor.

En optimist. Atul Khare er leder for hele FNs arbeid på Øst-Timor. Han legger ikke skjul på at mye kunne vært gjort bedre og annerledes på Øst-Timor.

– Det er riktig at givene nok har manglet forståelse for samfunnet her. I for liten grad har det vært timoreserne selv om har hatt styringen, sier han.

Samtidig understreker FN-sjefen at det er viktig å anerkjenne det man faktisk har fått til.

– Vi har hatt et demokratisk valg og fredelig overføring av makt fra en gruppe til en annen bare fem år etter uavhengigheten. Vi er i ferd med å bidra til å få en fungerende stat. Det er faktisk slett ikke verst.

– Men hva med forbedringer for vanlige folk?

– Forandringer skjer ikke over natten. Man må for eksempel huske på at hver kvinne her i snitt får 7,8 barn. Det betyr at selv om man faktisk får til en del, så blir veldig mye spist opp av befolkningsveksten. Det er en stor utfordring for Øst-Timor. Men like fullt er jeg optimistisk på vegne av dette landet, sier Khare. ■

Unge afrikanere er lei den gamle garden

Kommentar: Jan Speed

ZAMBABWE

Vanlige folk i det sørlige Afrika er lei av regjeringsjefer som mest av alt er opptatt av makt og rikdom. Krisen i Zimbabwe består mer enn en måned etter valget, selv om en ny valgongang av presidentvalget er på beddingen.

Ytterst få av lederne i de tretten andre landene i det sørlige Afrika har våget å ta et oppgjør med frigjøringsveteranen Robert Mugabe i Harare. Unntakene er presidentene Jakaya Kikwete i Tanzania og Levy Mwanawasa i Zambia. De har begge vært tydelige under møter i Den afrikanske unionen om at de tror Mugabes regjeringsparti ZANU-PF driver med valgfusk og utpressing.

Men meklingsmannen for det regionale samarbeidsorganet SADC, Thabo Mbeki fra Sør-Afrika vil ikke fornærme Mugabe. Kort tid etter valget fastholdt han at det var «ingen krise» i Zimbabwe. Han var også villig til å la en skipslast med kinesiske våpen bli løstet i en sørafrikansk havn for å bli fraktet til regimet. Dette er en av flere handlinger som gjør at den internasjonale anerkjennelse og prestisje Mbeki tidligere hadde har forduftet. I denne saken blir han også gjort til latter av representanter for sitt eget parti og folk.

Folkelige bevegelser i nabolandene er ikke så fintfølede iverfor Zimbabwes 8,4 år gamle ledere. Mens mange afrikanere lenger nord på kontinentet jubler når Mugabe taler Storbritannia midt imot og tror at hans okkupasjon av hvite gårder opphever gammel urett, vet vanlige folk i regionen at dette dreier seg om et maktskyt og korrupt regime. De har for mye erfaring med slike maktmenn til å la seg lure.

Den mektige fagbevegelsen COSATU i Sør-Afrika har hele tiden støttet demokratibevegelsen og opposisjonsbevegelsen Movement for Democratic Change (MDC), som hadde sitt utspring i Zimbabwes fagbevegelse. Kirkene i regionen har også avslørt de stadige voldskampanjene til Mugabe – fra 1980-tallets masse-drap av 20-40.000 mennesker sør i landet, til den seneste forfølgelsen av folk mistenkt for å ha stemt på MDC.

Da skipet med bombekastere og ammunisjon til AK47-geværer til Mugabe-regimet lå på vent utenfor havnebyen Durban var det havnearbeidere som erklærte at de ville nekte å losse skipet, og en lokal kirkeorganisasjon fikk en kjennelse fra sørafrikansk rett om at skipets last måtte beslaglegges.

Skipet seilte da videre til Lobito

TEGNING: GADO

KOMMENTAR

Vanlige folk i regionen vet at dette dreier seg om et maktskyt og korrupt regime.

eller Luanda i håp om en mer positiv mottagelse fra Kina- og Zimbabwe-vennen, president Eduardo dos Santos. Han hadde tross alt vært en nær samarbeidspartner med Zimbabwe da de to landene, under påskudd av å forsvare DR Kongo, deltok i plyndringen av landets naturressurser. Det internasjonale transportarbeiderforbundet har oppfordret sine medlemmer i Angola til å nekte å losse våpen fra skipet.

Det er samtidig klart at det er bare afrikanske ledere som vil klare å få til en løsning i Zimbabwe. USA og Storbritannia har ingen troverdighet. Flere afrikanske ledere håper at det blir dannet en samlingsregjering der den tredje presidentkandidaten, utbyrteren fra ZANU-PF, Simba Makoni kan bli president som ledd i et politisk kompromiss. Problemet er at Makoni bare fikk åtte prosent av stemmene i første valgongang, og vil være utelukket i en ny valgongang – og han er ikke mannen zimbabwene ønsker seg.

Jurister i det sørlige Afrika tilknyttet Southern African Litigation Centre har samlet bevis på at 18 ledende zimbabwiske sikkerhetsfolk, inkludert flere statsråder, er skyldig

i bruk av tortur. De mener at riksadvokaten i Sør-Afrika bør ta ut tiltale mot disse ettersom de bryter menneskerettigheter. Dersom det skjer, vil oppfølgene kunne bli arrestert om de reiser til nabolandene. Håpet er at denne dokumentasjonen vil skremme makthaverne i Harare fra ytterligere overgrep.

Inne i Zimbabwe er det nå modige leger, lærere, prester og journalister som skaffer dokumentasjon om regjeringspartiets angrep mot opposisjonen. Presset fra folkelige grupper, både i Zimbabwe, men ikke minst i nabolandene har gjort at det nå er flere afrikanske politikere som våger å tale Mugabe imot.

Lederen for regjeringspartiet i Sør-Afrika Jacob Zuma brukte 1. mai til å advare Mugabes parti mot å

bruke vold. Visegeneralsekretæren i ANC sa at «et de facto kupp» allerede hadde funnet sted. Det internasjonale presset mot Afrikas gamle statsledere øker.

Det er mange frigjøringsveteraner som har sittet altfor lenge i regjeringskontorene i Afrika. De frykter at dersom Mugabe faller vil deres grep om makten også kunne svekkes. Afrikas unge mennesker mener det er på tide med et generasjons-skifte. ■

Jan Speed er nettedredaktør i Bistandsaktuelt og for tiden på reise i det sørlige Afrika.

Økt vold mot opposisjonen

Leger i Zimbabwe melder at over 7000 mennesker er blitt banket opp og torturert av grupper som er lojale mot regjeringspartiet ZANU-PF. Av disse har 700 fått medisinsk behandling. Minst tre personer er meldt drept fordi de har støttet opposisjonspartiet MDC.

FNs barnefond (Unicef) melder at stadig flere barn flykter fra vold i

nærmiljøet. Organisasjonen gir mat til over 1500 mennesker som har flyktet fra politisk vold rettet mot opposisjonen.

– Regjeringspartiets blodige aksjon mot opposisjonen gjør en fri og rettferdig omvalg til en dårlig vits, sier direktøren for Human Rights Watch, Georgette Gagnon. ■

Advarsel: Se opp for falske FN-jobber!

FN

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

Har du hørt om UNSDP, UNDF, UNCDI eller UNGMI? Alle er oppdiktede forkortelser for falske FN-organisasjoner. Danske Mary Kobia ble lurt. Både FN og Utenriksdepartementet advarer mot falske jobb-utlysninger.

– Nesten annenhver måned får jeg tilsendt slike falske jobb-utlysninger, sier Olav Bergthun, rådgiver i rekrutteringssesksjonen i UD.

For et utrenet øye kan det være vanskelig å skille de falske utlysningene fra en ekte jobbannonse i FN-systemet.

Nesten annenhver måned får jeg tilsendt slike falske jobb-utlysninger.

Olav Bergthun, rådgiver i UD.

– Jeg hopper imidlertid i stolen hver gang jeg ser en organisasjonsforkorting i FN-systemet som jeg ikke husker. I de falske utlysningene står dessuten ofte månedslønnen angitt i dollar. Det gjøres aldri i de ekte jobb-utlysningene til FN, forteller han.

Gikk fem på. Mens de falske utlysningssannonsene stanses av trenede blikk i det norske UD-systemet, ble den falske utlysningsteksten fra UNSDP, United Nations Social Development and Planning, lagt ut på dansk UD's hjemmeside. Avisen Ud-

vikling kan fortelle hvordan Mary Kobia søkte og fikk jobben. Et google-søk avslørte senere at den nagende uroen over å få drømmejobben uten så mye som et jobbintervju, var berettighet.

På FN's hjemmeside advares det mot de falske jobb-utlysningene. FN forklarer at deres organisasjoner, i motsetning til mange av de oppdiktede utlysningene, aldri ber folk om å betale inn penger på forhånd – til for eksempel et forberedende opplæringskurs. FN ber folk om å være forsiktlige med å sende fra seg personopplysninger og sjekke at orga-

nisasjonen de søker jobb i virkelig er reell.

Blir stanset. Også UD advarer.

– Vi har bedt UD-delegasjonene i Genève og New York om å sende oss forslag på fag- og lederstillinger som vi kan legge ut under våre ledige stillinger. De sender stadig inn falske utlysninger, som vi så stanser, opplyser Bergthun.

Og danske Mary Kobia er tydeligvis ikke den eneste som er blitt lurt. – Jeg vet om folk i UD som «har gått fem på», sier Bergthun. ■

Nye avsløringer etter radarsalg

– Skammelig, sier tidligere britisk utviklingsminister

LONDON (b-a): I Tanzania måtte en minister nylig gå av etter anklager om korrupsjon ved kjøp av et radaranlegg fra det britiske selskapet BAE. Daværende statsminister Tony Blair bidro til å presse salget gjennom, tross iherdige protester fra utviklingsminister Clare Short. Til Bistandsaktuelt sier Short at hun nå håper på full oppvask både i Tanzania og Storbritannia.

■ JAN TYSTAD, KIZITO MAKOYE OG TOR AKSEL BOLLE

TANZANIA

Kjøpet av radaranlegget i 2002 var svært omstridt. For 360 millioner kroner fikk Tanzania kjøpe en militær radar av det britiske firmaet BAE (British Aerospace). Problemet var bare at alle eksperter mente at det luftfattige afrikanske landet kjøpte katta i sekken. Blant annet påpekte både Verdensbanken og fagfolk innen luftfart at Tanzania kunne få et langt mer velegnet sivilt luftforsvarssystem til en fjerdedel av prisen.

Debatten om salget raste i både Tanzania og i Storbritannia. Opposisjonen i begge land var svært kritiske. Statsminister Tony Blair (bildet)

støttet salget som bidro til å redde 250 arbeidsplasser i England. Han fikk imidlertid hard kritikk av sin egen utviklingsminister som mente hele saken «stinket».

– Vi er moralsk forpliktet til å sette hensynet til fattige land foran våre egne kommersielle behov, sa Short den gangen.

Hemmelig konto. Siden den gang har den frittalende «bråkebotta» Clare Short forlatt regjeringspartiet Labours parlamentsgruppe og sitter som uavhengig representant i Underhuset. Det britiske svaret på Økokrim, SFO (Serious Fraud Office), har i løpet av de siste tre årene avslørt at over 30 prosent av kjøpesummen på 360 millioner kroner for Tanzania-radaren havnet på ulike hemmelige kontoer i Sveits. Flere lyssky stråmenn og fiktive selskaper var involvert.

Nylig ble det også avslørt at Tanzanias infrastrukturminister Andrew Chengé hadde en hemmelig konto med over fem millioner kroner på øya Jersey. Short er derfor enda mer overbevist om at salget av det kostbare radarsystemet var ue-tisk.

– Jeg ble klar over hva som foregikk fordi Verdensbankens representant i Øst-Afrika slo alarm. Han så hvor meningsløs denne avtalen var. De siste hendelsene er nye bevis for at kritikerne av avtalen hadde rett, sier Short til Bistandsaktuelt.

– Er dette en pinlig sak for Tony Blair?

– Ja, det tror jeg.

Skammelig. Etterforskningen av avtalen mellom våpenprodusenten BAE og Tanzania har pågått i over

Utviklingsminister Clare Short protesterte kraftig da Tony Blair og hans regjering velsignet kontrakten mellom Tanzania og britiske BAE. – De siste hendelsene er nye bevis på at kritikerne hadde rett, sier hun.

FOTO: SCANPIX/EPA/CHRIS YOUNG

tre år og vært et samarbeid mellom britiske SFO, Tanzanias anti-korrupsjonsbyrå samt myndighetene i Sveits og på Jersey. «Radarskandalen» i Tanzania er del av en større etterforskning som tar for seg BAEs avtaler i en rekke land. Short er svært kritisk til det britiske selskapet.

– Jeg har alltid sett på denne saken som et bevis på BAEs skammelige oppførsel, sier hun.

– Er denne saken et eksempel på at vestlige selskaper ofte har én standard for forretninger de gjør i utviklingsland og en annen hjemme?

– Absolutt.

Short er også kritisk til den britiske banken Barclays, som lånte Tanzania penger til å kjøpe den svindrye radaren. Dette til tross for at Tanzania kunne fått et lang billige lån av Den europeiske utviklingsbanken.

– Barclays var med og spilte på lag. Når banken kan oppføre seg slik når det gjelder en relativt liten kontrakt, vil banken trolig gjøre det samme i forhold til andre og større kontrakter, sier hun. Den tidligere utviklingsministeren sier hun ikke vil bli overrasket om det kommer ytterligere avsløringer om korrupsjon i denne saken. Hun håper nå på full oppvask både i Tanzania og i Storbritannia.

Minister trakk seg. Den britiske avisa The Guardian har fulgt saken over lang tid. Det var også denne avisa som i slutten av april omtalte den velfylte bankkontoen som Tanzanias nylig avgitte infrastrukturminister Andrew Chengé (bildet) hadde på kanaløya Jersey. Avsløringen vakte betydelig oppsikt i Tanzania hvor radarsalget har vært omstridt helt siden 2002. Chengé forsøkte først å ba-

gatellisere avsløringene og omtalte blant annet de om lag fem millioner kronene på kontoen som «småpenger». Han benektet også alle anklager om korrupsjon og at pengene hadde noe med den omstridte radarsalget å gjøre. Ministeren, som var statsadvokat i 2002, hadde imidlertid problemer med å gjøre rede for hvor han hadde fått pengene fra. Han svarte heller ikke på pressens spørsmål om han hadde opplyst tanzanianske myndigheter om bankkontoen, slik regelverket krever. Etter økende press valgte han så å trekke seg fra sin stilling.

– Jeg har bestemt meg for å legge til rette for at rettsystemet skal stake ut kursen i denne saken, sier Chengé i en knapp kommentar til Bistandsaktuelt. Han framholder fortsatt at han er uskyldig i korrupsjonsanklagene.

Rettslig prosess. Det tanzanianske anti-korrupsjonsbyrået vurderer nå å trekke den tidligere infrastrukturministeren for retten.

– Vi vet at folk følger etterforskningen mot Chengé med stor interesse, og det vil snart bli klart hva vi skal foreta oss, sier Edward Hosea, sjef for anti-korrupsjonsbyrået, til avisa The Citizen.

I Storbritannia vurderer også Serious Fraud Office om det skal tas ut tiltale mot BAE i forbindelse med radarsalget til Tanzania. Avgjørelsen tas trolig i løpet av mai.

Den britiske regjeringen – med Tony Blair i spissen – er tidligere blitt skarpt kritisert for å ha stanset etterforskningen av BAE i forbindelse med mistanke om korrupsjon knyttet til et salg av militært utstyr til Saudi-Arabia. Begrunnelsen var hensynet til rikets sikkerhet. Britisk høyesterett opphevet i april denne beslutningen, slik at etterforskningen nå trolig vil bli gjenopptatt. ■

Les mer om BAE-skandalene på www.guardian.co.uk.

NOTISER

Statssekretær møtte forsonlig maoistleder

– Mitt inntrykk er at maoistene er interessert i å fortsette konsensuslinja fra de to siste årene. Det sier Norges statssekretær Håkon Arald Gulbrandsen etter å ha møtt maoistenes øverste leder Pushpa Kamal Dahal (bildet), også kalt Prachanda, i Nepals hovedstad Katmandu 5. mai.

– Prachanda vektlegger betydningen av å få på plass en koalisjonsregjering med flest mulig partier. Det samme budskapet har jeg også fått fra kongresspartiet og venstrepartiet UML, sier Gulbrandsen som er den første utenlandske regjeringsrepresentant som har vært på politisk besøk i Nepal etter valget. Dermed følger han opp Norges sterke vektlegging av et samarbeid med Nepal. Både utviklingsminister Erik Solheim og statsminister Jens Stoltenberg har besøkt landet de siste par årene.

Ifølge Gulbrandsen gir maoistene inntrykk av å ha et pragmatisk forhold til økonomisk politikk. De vil bygge på det eksisterende kapitalistiske systemet i landet, men med et mål om å utvikle en sosialisme.

– Prachanda ga uttrykk for at han ønsker flere utenlandske investeringer i landet, for eksempel inviterer han norske selskaper som er interessert i å bidra på vannkraftsiden, sier Gulbrandsen.

Norge dolet i fjor sin bistand til Nepal, til 240 millioner kroner. Ifølge statssekretæren vil dette nivået bli videreført innvevrende år. Grunnutdanning, godt styre sett, miljø- og energisamarbeid og freds- og demokratis-totte vil være blant de sentrale satsingsområdene for norsk bistand. ■

FN skal sikre funksjonshemmedes rettigheter

FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne trådte i kraft 3. mai. Dette betyr at tjueto stater har ratifisert konvensjonen, som garanterer rettighetene til 650 millioner mennesker over hele verden.

– Mennesker med nedsatt funksjonsevne blir systematisk utsatt for diskriminering i arbeidslivet, i utdanningssystemet og opplever dårligere tilgang til offentlige tjenester. Denne konvensjonen sikrer at disse menneskenes rettigheter ikke lenger kan ignoreres, sier Akiki Ito, som er FNs ekspert på funksjonshemmedes rettigheter.

John Flanagan, som er ansvarlig for FNs landmineaksjon, sier at den nye konvensjonen er spesielt viktig for mennesker som blir skadet etter å ha kommet i nærkontakt med udetonerte miner. ■

Den store oljeprøven

Ghanas nye rikdom – blir det en velsignelse eller en forbannelse?

ACCRA (b-a): En angivelig vellykket oase i det urolige Vest-Afrika ber om norsk bistand for å takle ny oljerikdom. En unik mulighet for både Ghana og Norge. Men ekstreme forskjeller, lokale konflikter og store miljøutfordringer truer under den fredelige overflaten.

■ I GHANA:

PER-IVAR NIKOLAISEN

- Gud er fra Ghana, fastslår parlamentsmedlem Fred Blay.

Latter og applaus. Air condition-apparatene på veggene i storsalen på Ghana Institute of Management and Public Administration strever med å holde oppglødde hoder kalde i tropevarmen. Ministere, forskere, organisasjoner og oljebransjen er samlet til konferanse. Den norske delegasjonen fyller flere av stolrekene.

- Dette er en enestående global begivenhet. Så langt jeg vet, har ingen andre stater startet sin tid som oljeland med denne typen nasjonal dialog, sier den norske utviklingsministeren, Erik Solheim, fra talerstolen. Fra sin plass et par meter unna følger president John Kufuor ham med øynene.

Målet er å finne ut hvordan oljealderen kan bli en velsignelse for landet - «Oil - a blessing: not a curse».

Guds gave. I fjor sommer fant det britiske selskapet Tullow store mengder olje i havbunnen utenfor den ghanesiske kysten. Belønningen kom etter år med prøveboring og grubling over at det ikke var «svart gull» å oppdrive langs kysten i et land som er omgitt av oljerike naboer i Vest-Afrika. «Thank God. Oil at last. Thank God!» proklamerte avisen Accra Daily Mail over førstesiden.

- Vi takker den allmektige for dette funnet, sier lederen for hovedingenens øverste råd, Nana Odeneko Gyapong Ababio, til Bistandsaktuelt.

Han er overbevist om at oljen vil skape utvikling på landsbygda, bidra til god utdanning og helse.

President John Kufuor og hans oljeteam har bedt om hjelp fra bi-

Angela og Richard Oduro er på handletur på Max Mart i fasjonable Legon i Accra. Området har gått gjennom store endringer de siste årene.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

standsprogrammet «Olje for utvikling». Norge er tungt inne som rådgiver fra start i det mange ghanesere tror blir en ny gullalder. Allerede kort tid etter oljefunnet, var norske oljerådgivere fra Norad i møter med presidenten og en lang rekke ministre. Et stort ansvar hvis det skulle gå galt, men en unik mulighet til å profilere norsk oljebistand dersom det skulle bli en suksess.

Optimistisk. Under det gigantiske ghanesiske flagget som henger fra hjørne til hjørne i konferansesalen, skryter Erik Solheim av myndighetene som har invitert til det unike forumet. Han møtes med applaus. Vitsingen om at det var danskene som var ansvarlig da Danmark-Norge koloniserte Ghana på 1600-tallet, utløser latteralver. Så blir forsamlingen stille.

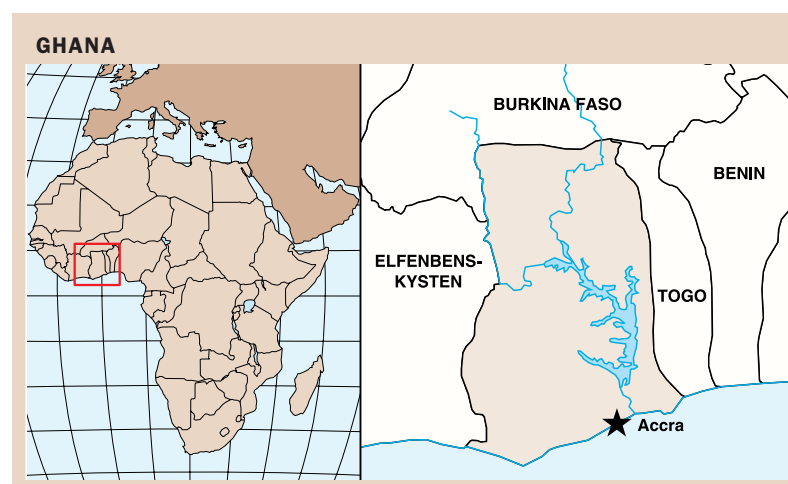
- Vi vet alle at oljen er en enormt stor mulighet. Inntektene kan bli langt større enn den samlede bistanden til landet. Det vil gi store ressurser til helse, utdanning, veier og hva Ghana måtte trenge, fastslår den norske utviklingsministeren, før han advarer mot **ressursforbannelsen**:

Oljefete politikere som ikke utvikler skikkelig skattesystemer og blåser i å satse på tradisjonelle utviklingsstiltak som for eksempel utdanning. En forestilling om at det går an å bli rik uten hardt arbeid. En altfor sterk lokal valuta som slår bena under andre eksportnæringer.

Vi takker den allmektige for dette funnet.

Nana Odeneko Gyapong Ababio, leder for høvdingenes øverste råd.

Store forskjeller mellom fattig og rik.

- Vår filosofi i Norge er at inntektene tilhører det norske folket, ikke politikerne som sitter ved makten eller næringslivslederne som utvinner oljen, sier Erik Solheim.

Velstand? Kjøttedisker på supermarkedet Max Mart i bydelen Legon i hovedstaden Accra er fylt til randen. I hyllene står Nivea, Wella og Colgate. Frokostblandinger fra Kellogg's i alle varianter. Richard og Angela Oduro plukker varer i minivogna som 3-åringen Kwame får lov til å trille. Angela er lærer, Richardo jobber med regulering i kommunen. De stopper ved hyllene med snacks.

En siste godbit før de drar hjem til treromsleiligheten med kjøkken og bad.

Familien drar på A & C Shopping Mall for å møte andre familier. Lekeplassen med den lille karusellen og hoppeslottet er et lite paradys for den delen av middelklassen som har barn. Denne dagen er det leid inn til barneburdag.

- For ti år siden var det ingen kjøpesentre som dette, husker Richard. Det var nesten ikke asfalt å se. I regntiden flommet vannet i gatene. Det var ingen drenering. Beboerne handlet varer langs veiene eller på markedene. Nå preger enorme villaer og stadig ny utbygging Legon. Richard og Angela kommer

opprinnelig fra de vestre delene av landet, i den regionen der oljen ble funnet. Utviklingen og velferden i Accra lokket. Med oljen forventer de at det blir en boom også i hjemområdene.

- Infrastrukturen og næringslivet vil se effektene. Med riktig administrering av pengene, vil inntektene fra oljen gi utvikling, tror Richard.

En annen virkelighet. Asfaltveien går ikke langt utenfor Tamale i Nordregionen. Med ett består veien av støvete rødgrus som virvles opp og trekkes ned i lungene i den knusktørre heten. Bebyggelsen skifter fra skur og grå mur inne i byen til tradisjonelle hytter med stråtak.

Tre småjenter står med vann til knærne nede i et dunkelt hull langs veien. De lempet bøtter opp til overflaten. Jentene på mellom ti og tolv år skulle vært på skolen i dag, men de hjelper heller til med å skaffe nok vann til landsbyen i tørkesesongen. I år har det vært så tørt at beholderen som skal samle regnvann i landsbyen er gått tom. De må gå rundt fem kilometer for å hente vann. Men denne dagen har de vært heldige. En vannledning har sprunget lekk langs hovedveien.

Kvinnene og jentene ved huller er nesten utelukkende veldig unge eller godt voksne. Store folkemasser flytter fra nord til sør. Landsbyer blir liggende tomme. Mange av jentene

Amina Salifu lempet vannbøtter til overflaten, i stedet for å gå på skolen denne dagen.

har en storesøster som har dratt sør for å tjene til livets opphold, forteller de. Ungdommene uten utdannelse reiser til fattigdom i byene, mange ender som bærer med svært lave lønninger, noen blir også prostituerte.

- Jeg vil at storesøster skal komme tilbake. At vi kan plukke sheanøtter, hente vann og bære ved sammen. Hun ringer hjem innimellom, da pleier jeg å si til henne at hun må kjøpe meg en kjole til meg, sier Arishati Salifi.

Den store forskjellen. «God bless our homeland Ghana,» sier nasjonalsangen. Riktignok kan det virke som Ghana har den allmektige på sin side. De store forekomstene av gull og andre mineraler, de rike skogene, den fruktbare savannen. De siste årene har den økonomiske veksten ligget stabilt høyt på mellom fem og seks prosent. Landet fremheves som et demokratisk forbilde i Afrika. Statistikk fra det nordlige Ghana forteller derimot om en virkelighet som ikke bare Gud, men også de vellykkede i hovedstaden Accra ser ut til å ha glemt.

Under halvparten av barna i Nordregionen begynner på skolen. Andelen som fortsetter på ungdomsskolen stupte fra 29 prosent til 16 prosent mellom 1997 og 2003. Av de 26 barna som Bistandsaktuelt møter ved vannhullet, går bare seks på skolen. Det er en skrikende kontrast til den økende velferden i de sørlige delene av landet.

- Hvis de nordligste delene av landet ble fjernet fra den nasjonale levekårsstatistikken, ville Ghana allerede vært et mellominntektsland, sier Sulley Gariba, en av det nordlige Ghanas fremste intellektuelle.

Han nipper til en Nespresso under de grønne trærne i bakgården til tenketanken Institute for Policy Alternatives. Gariba er utviklingseksperten og gründeren som vendte hjem fra 12 år med utdanning og arbeid i Canada. Med sparepengene startet han et hotell.

- Mye av den nasjonale politikken har vært dominert av svært mektige aktører i sør. Evnen til å på-

President John Kufuor og utviklingsminister Erik Solheim hadde samtaler på kontoret i det gamle dansk-norske kolonifortet Christiansborg i Accra.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

virke politiske beslutninger har vært svært liten her i nord, mener Gariba.

Han viser til hvordan den britiske kolonimakten utdannet en elite til å ta seg av det byråkratiske i sør. Folk i nord skulle forbli ufaglærte, slik at de kunne være en kilde til billig arbeidskraft for kapitaleiere i sør.

Bistandsavhengighet. Veiskiltene med retninger til ulike internasjonale bistandsorganisasjoner ligger tett i tett i Tamale: Oxfam, Unicef, USAID og Catholic Relief Services. Byen har landets største tetthet av ikke-statlige organisasjoner. Det internasjonale giversamfunnet har kolonisert store deler av tjenesteytingen i denne delen av Ghana.

- Alle bistandsgivere har rettet oppmerksomheten mot den nordlige regionen. Dette i seg selv skaper et dilemma. Jo mer giverne bidrar, jo mindre ansvar tar regjeringen, sier Gariba.

Mens oljefunnet skaper en bortimot religiøs vekkelse blant mange i sør, bekymrer Gariba seg for konsekvensene i nord. Marerittet er å våkne opp til en ny virkelighet der Ghana er blitt et mellominntektsland grunnet oljeinntektene, samtidig som den interne fordelingen av økonomiske ressurser ikke er blitt bedre.

- Da vil bistandsgiverne si fabelaktig, og konkludere med at Ghana ikke lenger trenger bistand. Samtidig kan fattigdommen ha økt fra 60 til 80 prosent her i nord, presiserer Gariba.

- Giverne vil fortelle Ghana at det må takle våre egne problemer. Men hvis de som skal takle problemene, ikke er vant til å prioritere kampen mot fattigdom, samtidig som de nå har muligheten til å tilegne seg oljepenger, kan det få alvorlige følger når det internasjonale samfunnet trekker seg ut av det nordlige Ghana, tror Gariba.

Han ser likevel positive tegn i tiden. Instituttet skal bidra til å tenke ut en plan for å tette utviklingsgapet mellom nord og sør, på oppdrag fra sentralregjeringens National Development Planning Commission. Et program for innenlandsk omfordeling kan være på vei.

- Det haster, påpeker den lokale utviklingseksperten.

Eksplisjonsfare. Sammenlignet med sine nære naboer, Elfenbenskysten, Sierra Leone og Liberia i vest og Nigeria i øst, er landet en fredelig plett. Men i Bawku, bare 140 kilometer unna den fredelige bakgården i Tamale, er situasjonen spent. I løpet av halvannen måned er over 50 mennesker drept i trefninger mellom de etniske gruppene kusiasier og mamprusier. Avan-

serte håndvåpen er i omløp.

Sulley Gariba presser leppene sammen. Vi har nettopp stilt den erfarne bistandskonsulenten det noe naive spørsmålet om de fredelige ghanesere vil kunne ty til vold dersom ikke de økonomiske ressursene blir jevnere fordelt.

- Evnen til å gå til krig eksisterer. Viljen til å drepe for saken er til stede. Midlene er til stede. For øyeblikket er motivene lokale. Men når man er inne i en slik voldsspiral, trenger man bare et større motiv for å ta konflikten opp på et regionalt nivå, mener Gariba.

Konfliktene betegnes som makt-kamper mellom tradisjonelle ledere, men de knappe ressursene ligger som et bakteppe.

- Når folk er fattige, blir de desperate. Fordelingen blir enda viktigere etter oljefunnet. Hvis man ikke klarer å minske forskjellene, skaper man en hær av fattige mennesker som vil være klar til å kjempe for en del av oljeformuen med væpnede midler, fastslår Gariba.

- Se på bevisene fra andre land her i Vest-Afrika. Det ble borgerkrig i fredelige Elfenbenskysten. Forskjellene mellom det fattige nord og det rike sør var store. Konflikten brøt ut rett etter at landet fant litt olje.

Kamp om ressursene. Lederen for avdeling for fredsbygging ved det norskstøttede Kofi Annan International Peace Keeping Training Center utenfor Accra er bekymret. Kwesi Aning er redd for alle kravene som kommer i kjølvannet av oljen. Han mener at det er mer sannsynlig at det blir en forbannelse enn en velsignelse, slik landet hittil har behandlet ressursene sine. Allerede nå har han sett hvordan kampen om plassene i parlamentet har hardnet til. Et sete der betyr en hånd på oljedollarene.

- Høvdinger i området der oljen er funnet, kommer til presidenten for å si at dette er deres land, og at oljen er deres. Arbeidsledig ungdom fra vestkysten skifter språkbruk. De sier de har rett på jobbene som oljefunnet fører med seg, de må få utdanning, ellers truer de med å oppføre seg som opprørerne i Niger-deltaet, sier Aning.

Han mener det er helt avgjørende for en fredelig utvikling at inntektene brukes til å utvikle hele landet.

- Vi trenger en strategi for å svare på de mange kravene. Det er her vi trenger land som Norge til å gi oss råd om hvordan de gjorde det, og hvordan vi kan bruke pengene til å investere i fremtiden til de kommende generasjonene, mener freds-eksperten.

Forts. neste side >>>

«OLJE FOR UTVIKLING»

■ «Olje for utvikling» (OfU) ble lansert i september 2005, og er en videreutvikling av den norske petroleumsbistanden som har eksistert i nærmere 30 år.

■ Fokuset er på ressursforvaltning, miljø og finansforvaltning. Disse områdene utgjør henholdsvis 60, 20 og 10 prosent av budsjettet til bistandsprogrammet. Norad koordinerer initiativet, men samarbeider med andre departementer og norske fag- og forvaltningsmiljøer.

■ Angola, Bolivia, Ghana, Madagaskar, Mosambik, Nigeria, Sudan, Øst-Timor, Uganda og Vietnam er såkalte hovedsamarbeidsland. I 15 andre land er samarbeidet begrenset til enkeltområder.

Kilde: www.oilfordevelopment.no

Skriver ut resepter mot ressursforbannelse

«Olje for utvikling»-leder om norsk modell, voksekramper og kirke-kritikk

>>> Forts. fra forrige side.

OLJE-BISTAND

Enorme miljøutfordringer. Langs veiene i og utenfor Accra ligger berg med søppel. Hvite strender med vaiende palmer fylles av plastsjøppel, metallskrap og annet avfall. Kystlinjen i det som kunne vært et afrikansk Rio de Janeiro, brukes som toalett.

Kanskje er det naturen de mange sterkt religiøse ghaneserne aller helst bør ta med i aftenbønnen. En fersk miljøanalyse på oppdrag fra Verdensbanken og nederlandske bistandsmyndigheter er dystert lesing. 50 prosent av den opprinnelige skogen i Ghana er forsvunnet. Dyreliv og biodiversitet er i alvorlig tilbakegang. Luftforurensing, forurenset vann og dårlige sanitærforhold er en stor helsefare for flertallet av befolkningen. Selv om man ser en klar bedring blant de største aktørene i gruveindustrien, har aktiviteten rasert livsgrunnlaget til lokalbefolkningen i visse områder. De har overtatt landområder som tidligere var skog- eller jordbruksarealer, uten at utvinningen har skapt alternativt levebrød. Cyanid og kvikksølv gir alvorlige konsekvenser for folkehelsen i gruveområdene.

Miljøproblemene truer landets økonomiske vekst, ifølge rapporten. Ghanas økonomiske suksess er langt mindre imponerende og langt mindre bærekraftig dersom man tar høyde for miljøkonsekvensene. Raseringen av ressursgrunnlaget og miljøet koster årlig landet 9,6 prosent av bruttonasjonalproduktet, mener Verdensbanken.

Kamp mot korrupsjon. Nylig sådde konsultentselskapet Oxford Analytica tvil om landets evner til å forvalte oljeinntekter på en ryddig måte. Analysen viste til de ulike kandidatene uvanlig dyre nominasjonskampanjer for å bli president John Kufuors etterfølger i regjeringspartiet NPP. Den pekte også på de svake institusjonene for antikorrupsjon. Institusjonene har vanligvis jaktet på småfisker nede i hierarkiet, i stedet for å gå de mektigere byråkratenes og politikerne etter i sømme.

Alle problemene i fattige oljelands blir satt på spissen her. Det er en omfattende korrupsjon, og det vil ta å bygge opp mer velvungerende institusjoner. Likevel har Ghana et mer velutviklet demokrati, en bedre offentlig sektor og bedre politiske systemer enn mange andre fattige land. Om det er nok, gjenstår å se, sier Erik Solheim til Bistandsaktuelt.

I det gamle dansk-norske kolonifortet Christiansborg, som nå fungerer som presidentpalass, sitter landets politiske ledelse. Den bedyrer at Ghana skal klare den nye oljeutfordringen. Åpenhet i alle ledd er stikkordet. Landet skal bli en slags ledestjerne for afrikanske oljenasjoner, godt hjulpet av gode forbilder som Norge som har klart å fordele rikdommen. Spørsmålet nå blir hvordan norske råd skal omsettes i praksis i en ghanesisk sammenheng.

Tilbake på konferansen blottlegger Norge og utviklingsministeren sine begrensninger:

– Jeg vil sitere en tidligere statsminister som ble spurt hva en ekspert er. «En ekspert er en som er langt hjemmefra», sier Solheim. ■

Han leder det som trolig er Norges mest etterspurte bistandsprogram. Oljebistandens budsjetter vokser rekordraskt, og nye oljelands ber om norske råd i et håp om å unngå de feilene andre oljeproduiserende utviklingsland har begått.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

«Olje for utvikling» sitter på en stadig større pengesekk, 246 millioner kroner, 44 prosent mer enn i fjor. Norge har det leder Petter Nore velger å kalle et *lukusproblem*. Oljebistanden er så ettertraktet at Norad stadig må si nei til nye land som ber om råd.

– Dette er en stor fjær i hatten, fastslår Nore.

Fagbevegelse, miljøorganisasjoner, forskere og Kirken har på sin side skutt hattepryden av Olje for utvikling (OfU).

Kritikerne mener norske oljeråd fremmer utvinningen av fossilt brennstoff i en tid da klimautilpene bør kuttes. Kirkemøtet krevde nylig at norske myndigheter synliggjør og tar ansvar for miljøkonsekvensene av oljebistanden.

– Vi kan ikke fri oss fra at olje og gass er fossilt brensel. Men i en realistisk verden vil det bli produsert slikt brensel de neste hundre årene. Og de ulike landene ønsker å hente ut disse ressursene. Vi må hjelpe dem til å produsere dette på best mulige måte, slik at ressursene kan komme både miljøet og folket til gode, sier Nore.

Interessekonflikten. Siden starten i 2005 har forholdet til Statoil (nå StatoilHydro) vært omdiskutert. Skeptikerne hevder at norske bistandspenger fremmer det statlige selskaps kommersielle aktiviteter i utviklingsland. Tidligere i år sa StatoilHydro sine sjef i Nigeria til Dagens Næringsliv at selskapet har mye goodwill i det afrikanske oljelandet, fordi Norge lærer opp myndighetene til å forvalte pengene sine bedre.

– Hva sier du til de som mener at Norge med et statlig eid oljeselskap og statlig oljebistand kommer i en interessekonflikt?

– Vi må skille snørr og barter. Når det gjelder produksjon og tildeling av konsesjoner, er det et skarpt skille mellom norske selskaper og våre aktiviteter. Det er helt nødvendig for å unngå dobbeltroller, sier Nore som selv har jobbet som Russlandsjef for Hydro.

Rådgiverne i OfU presiserer stadig overfor mottagerne at de ikke kommer på vegne av Norges statlige oljeselskap. De er der på vegne av den norske regjeringen for å samarbeide med lokale myndigheter og organisasjoner om oljeforvaltning, miljø, antikorrupsjon og fordeling. Det virker ikke alltid like overbevisende, som når den norske ambassaden og StatoilHydro deler bygning i Luanda i Angola.

– Dette bidrar ikke til en klarhet i vårt forhold til selskapet. Jeg skal ikke bestemme bygningsstrategier. Men jeg er opptatt av å vise at det er et skille, fastholder Nore.

Norske organisasjoner. Flere norske ikke-statlige organisasjoner ønsker å bli mer involvert.

– De ønsker å være med å utfor-

– Det er for tidlig å innkassere suksesser allerede etter to år. Vi har satt et tog på skinnene, men har ingen garanti for hvor dette toget ender, sier «Olje for utvikling»-leder **Petter Nore**. FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

me våre prosjekter i samarbeidslandene, men vi har valgt en annen modell. Vi er bare interessert i de norske organisasjonene når de bruker støtten til å styrke ikke-statlige organisasjoner i Sør.

Nore viser til Erik Solheims regelmessige møter med organisasjonene om utviklingspolitikken. Organisasjonene har gode muligheter til å påvirke Olje for utvikling. Det er satt av 20 millioner kroner til å styrke ikke-statlige organisasjoner i Sør i 2008.

– De landene som klarer å få kontroll med ressursforbannelsen, har flere sterke samfunnsaktører som kan holde myndighetene ansvarlig. De ikke-statlige organisasjonene er et viktig element.

Voksekramper? «Olje for utvikling»-programmets raske vekst skaper bekymring også hos Nore.

– Målet er å fryse antall hovedsamarbeidsland. Norge er et lite land i verden, og vi kan ikke redde alle land i verden fra ressursforbannelsen. Vi må gå inn der vi har størst sjanse for å lykkes, der vi kan utgjøre en forskjell, mener Nore.

– Er det en risiko for at dere ikke klarer å gå i dybden på hvert enkelt land?

– Alle som jobber med dette, ser denne faren. Det er bedre å gjøre en grundig jobb på færre steder, enn å spre ressursene over et stort antall land.

Gode råd? Økonomiprofessor Paul Collier er en av dem som spør seg hvor nyttige og relevante erfaringene fra et av verdens fredeligste, mest velordnede og ikke minst rikeste land er for fattige og ofte urolige land. I boken «The Bottom Billion» beklager han at Øst-Timor har søkt hjelp hos velstående Norge.

– Hva er argumentet for at fattige land som trenger penger til viktige statlige oppgaver innen helse, utdanning og infrastruktur, skal bygge opp et oljefond

etter norsk modell?

– Det er begrenset hvor mye penger de kan pose inn i budsjettene på en gang. All erfaring viser at rask pengebruk fører til «hvite elefanter», som motorveier til flyplasser og store praktbygg. Når det gjelder helse, utdanning og nødvendig infrastruktur, er dette noe som må planlegges og midler som må brukes over tid. Så når oljeprisen er høy, bør oljelands i Sør sette av penger til disse formålene.

Ustabile forhold. Afghanistan og Øst-Timor er to av flere konflikfylte OfU-land. Bolivia er et annet. I det splittede Bolivia har politiske ledere kort holdbarhetsdato. Rett etter at Erik Solheim og OfU hadde vært i landet i august i 2006, ble energiministeren sparket. Sjefen for det statlige oljeselskapet ble også byttet ut.

– Er ustabile regjeringer og uro et problem for kontinuiteten i arbeidet til Olje for utvikling?

– Verden består ikke bare av stabile, parlamentariske demokratier, særlig ikke i oljerike regioner. Utenfor Norge og OECD er ting mer uforutsigbare, med svake stater og svake beslutningsprosesser. Dette er en utfordring, men vi jobber langsiktig med teknokrater, med folk som er der gjennom ulike skiftende regjeringer.

Suksesser? – Hvilke suksesshistorier kan dere egentlig vise til så langt?

– Vi er inne i kompliserte og langsiktige prosesser, og det er for tidlig å innkassere noen suksesser allerede etter litt over to år. Vi har satt et tog på skinnene, men vi har ingen garanti for hvor dette toget ender opp.

Han viser til at petroleumsprosjekter som ble startet før Olje for utvikling ble etablert, har gitt gode resultater – blant annet i Mosambik. Først etter fem til ti år vil kritikere

og tilhengere kunne se eventuelle resultater av dagens arbeid. Men visse forutsetninger må være til stede for at programmet skal bli en suksess.

– Vi må inn tidlig i et lands oljeaktivitet, vi må være der over lengre tid – med mye ressurser, sier Nore.

Han har store forventninger til Ghana, der norske rådgivere er med fra begynnelsen i det som kan bli et afrikansk oljeeventyr.

– Innebarer ikke det å være tidlig ute et større ansvar for det som går galt?

– Vi kan dele erfaringer og skissere muligheter, men rådgiverne må tør-

re å la landene selv ta beslutninger. Ansvaret ligger til syvende og sist hos mottagerlandene. Min personlige erfaring fra arbeidet i Verdensbanken på 90-tallet, gjorde meg fullstendig allergisk til at bistandsgivere skal bestemme hva mottagerne skal gjøre.

Nore innrømmer at det likevel kan være vanskelig å forholde seg passiv hvis mottagerne i norske øyne gjør store feilgrep.

– Hvis et land ikke gjør noe for å bedre svakt styresett, vil Norge etter hvert velge å prioritere andre samarbeidsland. ■

Skepsisen til «Olje for utvikling»

Forsker Kjetil Fred Hansen, Universitetet i Stavanger

– Jeg er veldig skeptisk til troen på at Norge med våre 4,7 millioner innbyggere skal ha noe å bidra med i store og gamle oljeproduiserende land som Nigeria

med 140 millioner innbyggere. Det er trolig langt flere nigerianere med doktorgrader i ressursforvaltning enn det finnes nordmenn. Nigerianere har produsert olje lenger enn oss. De snakker bedre engelsk, og de kjenner kulturen.

– Spørsmålet er også om dette er så mottakerdrevet som det hevdes. I oljeutvinning er det utrolig mye penger. Alle som produserer olje, vil ha råd til å betale for gode, upartiske råd om forvaltning dersom de er veldig interessert i det. Norge tilbyr dette gratis, og det er bedre å få noe gratis enn å betale.

Afrika-rådgiver Camilla Houeland, LO

– «Olje for utvikling» har hatt en tendens til å se på den tekniske og administrative siden av petroleumsestetikk, og mindre på demokratiske beslutningsprosesser. Det mest ekstreme utfallet av manglende demokratiske prosesser i petroleumssektoren, er konflikten i Niger-deltaet. I mange av OfU-landene utvikles petroleumsestetikk uten arbeidstakerdeltagelse. Fagbevegelsen mangler tilgang til prosessene – og kunnskap og kompetanse.

– Dessverre er bistandsprogrammet ikke koblet direkte til Norads sivilsamfunnsprogram og den utviklingspolitiske næringslivssatsingen.

Den norske kirkes globaliseringsanalyse

«Norge må synliggjøre miljø- og klimakonsekvensene av programmet 'Olje for utvikling'. I en tid hvor klimaendringene er på alles lepper bør det stilles spørsmål ved at Norge som oljenasjon og med et av verdens største leverandørmiljøer på offshore skal legge til rette for å stimulere til mer oljeutvinning i verden.

Det er også problematisk at det er så tette koblinger i form av at staten Norge har en stor eierrolle på egen sokkel og samtidig er aksjonær hos utbyggerne StatoilHydro som tjener penger i 'Olje for utvikling'-land.»

Gunhild Ørstavik, Forum for miljø og utvikling

– Det er uklart hvilken definisjon av utvikling som legges til grunn for programmet.

Dersom petroleumsestetikk skal komme befolkningen til gode og bidra til bærekraftig utvikling i fattige land, må en legge et bredt utviklingsperspektiv til grunn. All erfaring har vist at det ikke oppstår bærekraftig utvikling ved at det utelukkede satses på én sektor i samfunnet.

– For å evaluere effekten av norsk petroleumsbistand må den måles etter sentrale bistandskriterier som fattigdomsreduksjon, antikorrupsjon, miljø, eierskap og demokrati. Dette er så langt ikke gjort.

– Sammenblanding av norske bistandsinteresser og økonomiske interesser er uheldig. Dette er særlig tydelig i Angola hvor den norske ambassaden har lokaler i et hus med store StatoilHydro-flagg vaiende utenfor. ■

Avhengig av å være uavhengig

– Vi er helt avhengig av at det ikke kan skapes tvil om vår integritet og uavhengighet i kommersielle prosesser, sier kommunikasjonssjef Kjersti Morstøl i StatoilHydro om forholdet til norsk oljebistand.

Morstøl aviser imidlertid at norske myndigheters råd til oljerike utviklingsland kan føre til en interessekonflikt dersom det statlige oljeselskapet opererer i de samme landene.

Les intervjuet med Morstøl i fulltekst på våre nettsider www.bistandsaktuelt.no. ■

! HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

- Hvem er dette?
- I hvilket land var Hastings Banda statsoverhode?
- I hvilket land ble Che Guevara drept?
- Hvem er den nye generalsekretæren i CARE Norge?
- I hvilket land har Bhumibol vært konge siden 1976?
- Hvem skrev boken «Sataniske vers»?
- I hvilket land opererer geriljavegelsen Sendero Luminoso (Lysende Sti)?
- I hvilket land heter hovedstaden Abuja?
- Hva heter presidenten i Angola?
- Hva er myntenheten i Sør-Afrika?
- Hvilket kattedyr kalles også cougar eller fjelløve?
- Hva het FN's første generalsekretær?
- Hva står bokstavene UNDP for?
- Hva heter det statlige israelske flyselskapet?
- Hvilket land kommer Ban Ki-moon fra?
- I hvilket land heter hovedstaden N'djamena?
- Hvilket politisk parti tilhørte Salvador Allende?

18. Er det sunni- eller shia-retningen av islam som dominerer i Algerie?

19. Hvilket område måtte Syria avstå til Israel i 1967?

20. Fra hvilket land kommer Bistandsaktuelt's spørrespalteforfatter?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av **Ba-Musa Ceesay**

TRE EKSPERTNØTTER:

- Hvilken sjø kalles også Tiberias-sjøen?
- I hvilket land ligger det mektige fjellet Nanga Parbat?
- Når ble Liberia en selvstendig stat?

SVAR:

Alt rett: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!	16. Tsjad.
15-19: Verden trenger deg.	15. Sør-Korea.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.	14. EL AL.
5-9: Ikke så verst.	13. United Nations Development Programme (FN's Utviklingsprogram).
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?	12. Trygve Lie.
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde på eks i år?	11. Puma.
	10. Rand.
	9. José Eduardo dos Santos.
	8. Nigeria.
	7. Peru.
	6. Salman Rushdie.
	5. Thailand.
	4. Mario Gerrardsen.
	3. Bolivia.
	2. Malawi.
	18. Sunni (99%).
	19. Golanhøyden.
	20. Gambia.
	17. Sosialistpartiet.
	1. Genesart-sjøen.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

- Genesart-sjøen.
- I Pakistan. (Verdens niende høyeste fjell.)
- 1847.

1,2 millioner trafikkdrepte – hvert år

Av Carl Gabrielsen og Ola Omenås

TRAFIKK

Utviklingsminister Erik Solheim uttalte på Næringslivets bistandskonferanse 12. februar i år at ingen i hele verden vil lytte til Norges synspunkter på vegtrafikk, fordi Norge ikke har noen egen bilindustri. Ministeren gikk deretter videre til å fortelle om hvorfor Norge skal satse på regnskog, og at fremtidens biler vil gå på strøm.

I Teknisk Ukeblad 12. februar 2007[1] forklarer Solheim at Norge ikke er engasjert i bytransport i utviklingsland fordi vi ikke har spesielle kompetansefortrinns på området. Han viser til at dette er noe «store, rike land» kan ta seg av. Dette er oppsiktsvekkende betraktninger.

Verden står overfor en trafikkvekst av revolusjonerende dimensjoner. Dagens bilpark på 850 millioner kjøretøyer forventes å fordobles innen 2030. Denne trafikkveksten sammenfaller med urbaniseringsbølgen og treffer primært utviklingslandene, som har små forutsetninger for å håndtere den. Dersom ikke disse landene får tilgang på Vestens erfaring og håndtering av kø- og kollektivtrafikk, vil konsekvensene bli økte veisektor-utslipp av klimagasser og et økt antall døde i trafikken. Mens utviklingslandene erfarer et radikalt økende behov for bistand innen veg- og trafikksektoren, fases disse fagfeltene samtidig tilsynelatende ut fra den norske bistandsporføljen. Dette er like lite bærekraftig som det er rasjonelt.

Norge er veitransporten ansvarlig for henholdsvis 18 prosent av de totale klimagassutslippene. Av de globale utslippene står veitransporten for 15 prosent. Industrialiserte land har ressursene til å redusere disse utslippene, og Norge har også forpliktet seg til å gå lenger enn mange andre i denne retningen. Dette er ikke riktig bruk av ressursene. Trafikkveksten i utviklingslandene er av et slikt volum at deres klimagassutslipp vil vokse langt mer enn de vil reduseres i industrilandene. Hvis trafikkveksten utvikler

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

seg som forventet, vil klimagassutslippene fra veitrafikk være langt større i fremtiden enn de er nå. Norge vil få langt mer igjen for pengene dersom vi også gjør en innsats der den gjør mest nytte – i utviklingslandene.

Norge er et av verdens fire ledende land innen trafiksikkerhet. De andre landene er Sverige, Nederland og England. Det kan argumenteres for at vi har blitt offer for egen suksess, ved at vi i Norge er blinde for hvilken katastrofe trafikkulykker utgjør på verdensbasis.

For å se hva utøylet bilisme kan gjøre med et land, trenger vi ikke å se lenger enn til USA, privatbilismens høyborg, som mister 40 000 liv til trafikken årlig[2]. Til sammenligning mistet USA 47 000 liv under hele Vietnamkrigen (1964-75). Trafiksikkerheten i utviklingsland er dessverre enda verre enn den er i USA.

Verdens helseorganisasjon (WHO) anslår at trafikkulykker allerede i dag dreper 1,2 millioner mennesker årlig. Ytterligere 50 millioner skades og kves-tes[3].

Mer enn halvparten av ofrene er i inntektsbringende alder. Dette er en tsunami av dødsfall – 100 000 drepte hver måned. 85 prosent av trafikkulykkene, og 96 prosent av alle trafikkdrepte barn, finner vi i utviklingsland[4].

De økonomiske kostnadene ved trafikkulykker beregnes til 1-2 prosent av utviklingslandenes brutto nasjonalprodukt, til sammen 64 – 100 milliarder dollar i 2005. Beløpet tilsvarer nesten all bilateral støtte utviklingslandene mottok i samme år[5], og da teller vi kun direkte pro-

Norge er ett av verdens fire ledende land innen trafiksikkerhet. De andre landene er Sverige, Nederland og England.

duktivitetstap. (I tillegg til dette kommer kostnadene knyttet til de underliggende problemer som forårsaker trafikkulykkene, gjennom tidstap, forurensning, og nedslitting av infrastrukturen som samferdselen er avhengig av.)

Trafikkulykker er i ferd med å bli en belastning for utviklingslandene på linje med tuberkulose eller hiv/aids. Forskjellen er at infeksjonssykdommer påkaller stor interesse og blir prioritert av donorland – «medisinene» mot trafikkulykker gjør det ikke.

Trafiksikkerhetssituasjonen i verden vil endres voldsomt frem mot 2025. Verdens helseorganisasjon (WHO) forventer en nedgang i trafikkulykker på 28 prosent for industrilandene. Utviklingslandene vil erfare en motsatt utvikling, en vekst i trafikkulykker beregnet til 48 prosent i Latin-Amerika, 80 prosent i Afrika sør for Sahara, og 144 prosent i Sør-Asia.

Med en slik utvikling vil antallet trafikkdrepte fordobles – til 2,4 millioner årlig – innen 2020. Til sammenligning dreper tuberkulose i dag 2 millioner mennesker i året, med en årlig vekstrate på 1 prosent. En trenger ikke regne lenge for å se hvordan en investering i trafiksikkerhet vil tilbakebetale seg selv hurtig. Investeringen må imidlertid foretas snarlig, før urbaniseringsbølgen i utviklingsland forplikter landene til en bilbasert samferdsel det vil ta tiår å omforme. Bærekraftig samferdsel forutsetter kontinuerlig samhandling mellom et stort spekter av forskjellige aktører – innen trafiksikkerhet, trafikkstyring og kollektivtrafikk. Dette er områder innenfor bistand hvor Norge har en naturlig rolle – fordi vi er blant verdens beste.

Bjørnstjerne Bjørnson uttalte i sin tid vedrørende striden om parlamentarisme at «Loven må stå til folket som klærne til kroppen. Hvis den ikke passer, må den rettes eller botes». Det samme utsagn kan tillempes dagens bistandspolitikk – her må prinsippene tilpasses realite-

tene. Utviklingslandenes bistandsbehov endres, og endringen står i fare for å sluke nytteeffekten av mange ypperlige tiltak. Rett medisin er erfaringsoverføring innen kollektivtransport, arealplanlegging, og trafikanopplæring. Her har Norge kompetanse å dele.

Norge er, blant annet gjennom Klimameldingen, forpliktet til å bistå i det internasjonale arbeidet som er nødvendig for å unngå en ytterligere forverring av situasjonen. Norske fagmiljøer innen veg og trafikk har den nødvendige kompetansen til å utføre dette arbeidet. Vi er gode på miljø, byutvikling og trafiksikkerhet. Dette er tydelig i ambisjonsnivået vi har for vårt eget land, både med tanke på Klimameldingen og null-visjonen. Statens Vegvesen har mer enn 30 års erfaring med bistand til utviklingsland, og vi samarbeider innen trafiksikkerhet både i internasjonale organisasjoner og gjennom samarbeidstaler med enkeltland.

Det er et etablert prinsipp at landets bistandspolitikk må bygge på det vi er gode på og har evne til å gjennomføre. Her står norsk kompetanse på de sikkerhets- og miljømessige aspektene ved veitrafikk langt fremme. Utviklingsministeren vil tette et unødvendig hull i Norges bistandspolitikk, når han ser at bærekraftig samferdsel utgjør en naturlig del av bistandsporføljen. ■

Carl Gabrielsen er rådgiver og Ola Omenås er sjefingeniør, begge i Vegdirektoratets internasjonale stab.

Bistand i rett skala

Av Victoria Buhanza

TANZANIA

Mbegani. Ordet får det sikkert til å gå kaldt nedover ryggen på de mange i Norge som er interessert i norsk bistand til Tanzania. Begrepet «hvit elefant» er brukt mer enn én gang om dette store prosjektet som hadde som mål å stimulere til fiske og båtbygging langs Bagamoyo-kysten i Tanzania. Eller kanskje gikk det ikke så galt? Fortsatt bygges det båter og fiskes god matfisk i farvannene ved Mbegani. Om enn i en helt annen skala enn det man drømte om for 30 år siden.

Jeg er for ung til å huske Mbegani-prosjektet slik det framsto på 1970 og 80-tallet. Jeg orker heller ikke å gå igjennom de utallige planer, rapporter og evalueringer som er skrevet om Mbegani. Hvis alle rapportene ble buntet sammen kunne det sikkert bli en stor flåte egnet både til fiske og transport av folk.

Kortversjonen av det mine kilder forteller meg er følgende: Mbegani vokste fram fra 1972 til en nedtrapping ca 20 år seinere. Norske eksperter bodde i et eget boligfelt som til og med hadde en egen norsk skole. Det ble satset på båtbygging og fiske og et stort opplærings- og utviklingsprogram for næringsvekst i dette kystområdet. Etter hvert ble det stilt spørsmål om ambisjoner og dimensjoner for prosjektet. Teknologien var for avansert og det var heller ikke ressurser nok i havet til industrifiske. Seinere har det kommet fram at det ikke nødvendigvis var nordmennene som ville at alt skulle være så stort og avansert. Vel så mye var det tanzanianske myndigheter som hastet med å få fram et avansert prestisjeprosjekt der langt flere ville være fiskeribråkrater enn fiskere.

Båtbyggerne Salum Said Juhudi (til venstre) og Rajab Kasim Omar driver virksomheten fra stranda i Bagamoyo. De bygger stort sett tradisjonelle båter, som kanoer av utthulede trestammer.

FOTO: VICTORIA BUHANZA

Hvis alle rapportene ble buntet sammen kunne det sikkert bli en stor flåte egnet både til fiske og transport av folk.

Selv om nordmennene forsvant ble ikke Mbegani nedlagt. Fortsatt er Mbegani en høyskole for fiske og båtbygging og fortsatt gir ulike givere penger til prosjektet. Sist ute var Japan, som finansierte en oppgradering av senteret med åpning i mars i år. Senteret har tre øvelsesfartøyer, men virksomheten er kraftig skalert ned siden den «norske» perioden for noen tiår tilbake. Fiskerisenteret i Mbegani har fortsatt et mål om å være et nasjonalt ressurscenter og en skole og et kompetansesenter for kystbefolkningen

ved Bagamoyo.

Min vandring langs strendene i Bagamoyo viser at det både fiskes og bygges båter i området. Men aktiviteten domineres av en teknologi lite påvirket av pensum og forskning ved fiskerisenteret i Mbegani.

Vi bruker de samme metodene for båtbygging som våre bestefedre brukte, forteller Salum Said Juhudi (31) som sammen med Rajab Kasim Omar (25) bygger båter på stranda i Bagamoyo. De bygger både kanoer, kajakk og tradisjonelle dhower. Det vanligste er å lage kanoer av utthulede trestammer, gjerne mango- og muskattrær som finnes i området. Redskapen de bruker er øks, hammer, huggjern og bor.

Vi er fortsatt fattige, men klarer å få en inntekt ved å selge båter for fiske og transport. Vi har begge

overtatt båtbyggervirksomheten av fedrene våre og har lært faget av dem, forteller Salum. Han er utdannet ved fiskerihøgskolen ved Mbegani, men har bare delvis klart å utnytte det han lærte der.

Jeg lærte en del nyttig på skolen, men det er ikke lett å følge ideene derfra. Mye henger sammen med fattigdommen i området her. Folk har ikke råd til å betale så mye for en båt fordi de selv ikke tjener så mye på fiske eller transport. Kundene på fiskemarkedet er også fattige og betaler så lite som mulig. Det vil si at vi som båtbyggere heller ikke har råd til å investere i kostbart og avansert utstyr eller bygge opp et moderne båtbyggeri, forteller Salum.

Selv om både Salum og Rajab er dyktige båtbyggere, klarer de verken å tjene spesielt mye penger eller innføre mer avansert teknologi. Grunnen er rett og slett at hele samfunnet er fattig. De har et lite båtbyggeri der de vanligvis bygger båtene, men tar også oppdrag i hele strandområdet. Det vil si at de tar med seg verktøykassa og bygger båten fra materialer som båt-kjøperen har kjøpt eller hugget.

I noen perioder er det lite å gjøre, men stort sett får vi en rimelig jevn inntekt, sier Salum, som har kone og to barn. Han bygger i likhet med kollegene på stranda bare båter på bestilling, ikke for lager. De aller færreste av båtbyggerne har et verksted med elektrisitet, og må derfor bare bruke manuelt håndverktøy.

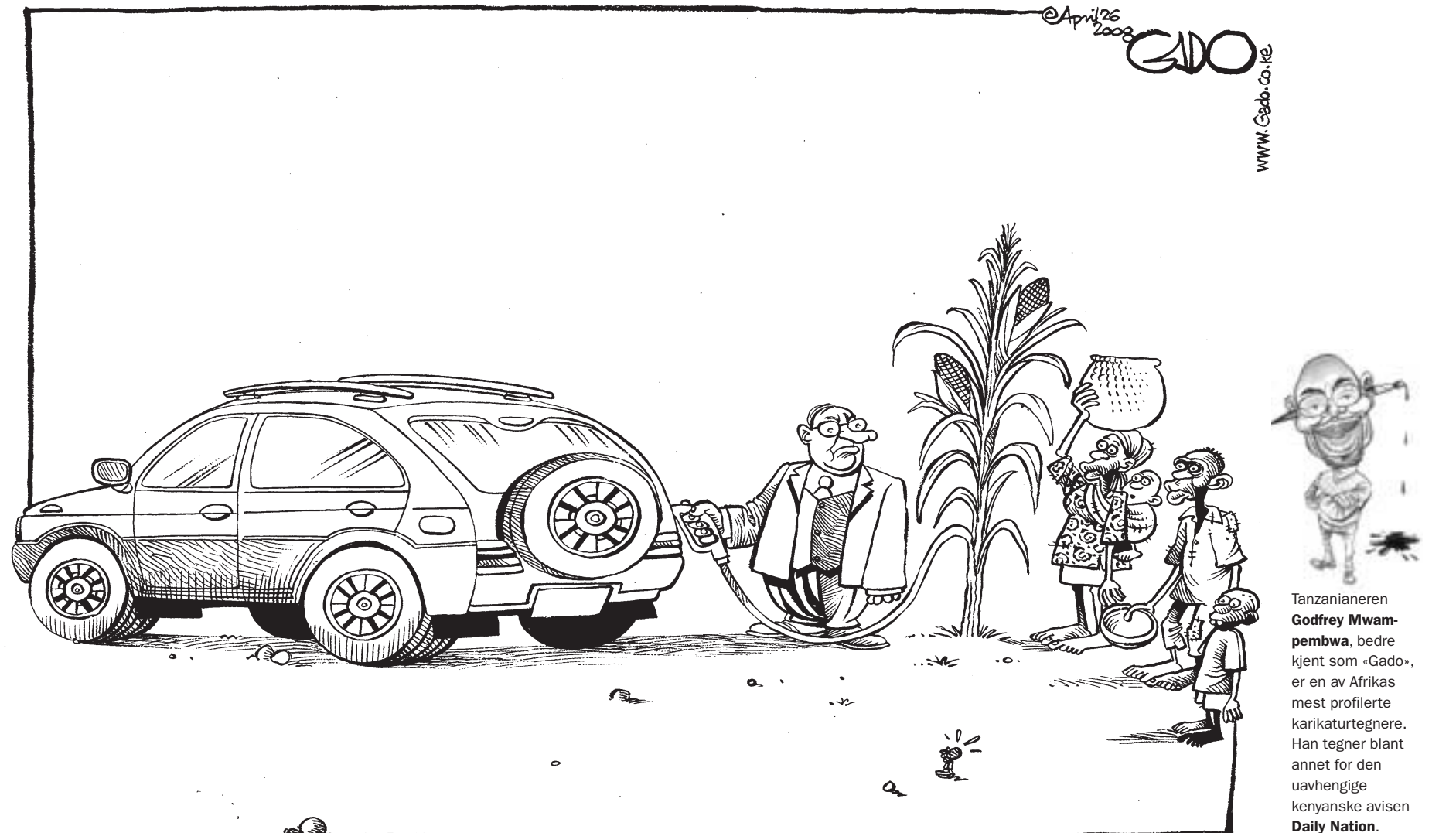
Vi drømmer selvsagt om å bygge større og mer avanserte båter og utnytte moderne teknologi i trebåtbygging. Men det er vel mer sannsynlig at også våre sønner en gang står på stranda og bygger kanoer – akkurat som oss, sier Rajab. ■

IGADOS VERDEN

Norge har stor kompetanse på trafiksikkerhet og bør bidra med bistand, mener artikkelforfatterne. Det sørlige Nepal er blant de tettbefolkede områdene i Asia som opplever vekst både i trafikk og ulykker.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Tanzanierenen Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Mye bitterhet fra Fjørtofts paradys

LITTERATUR

Noen har kalt Arne Fjørtoft vår tids siste idealist. Noe overdrevet selv sagt, men denne boken gir påstanden næring. I anledning av at han har lagt 70 år bak seg oppsummerer Fjørtoft sin ferd fra vestlandsfjordene via NRK, Bangladesh, India, Darfur, Biafra, Burma – og fram til Sri Lanka, som har lagt beslag på det meste av hans 40 siste år.

Forfatteren er innom mange etapper av sitt yrkesliv, herunder sine fire vanskelige år som formann i Venstre, men særlig sentralt står engasjementet i Cey-Nor og i World-view-konsernet. Båbygggerier, garnfabrikker, fryseri og helseprosjekter var sentrale stikkord for Cey-Nor, som ble Sri Lankas største arbeidsgiver – med omfattende støtte fra bl.a. Norad.

Synd er det at han, som en del av læringsarbeidet, ikke bedre makter å fortelle hvorfor dette byggverket

BOKANMELDELSE

Arne Fjørtoft:

«Rapport frå paradys».

Commentum forlag, 2008. (256 s.)

etter hvert fikk store problemer og gradvis ble avvirket og redusert til enkeltstående komponenter. Mangelfullt planarbeid, svak bærekraft, gigantomani, naivitet, korrupsjon og ulike politiske fortreddeligheter – dette og mer til har krav på problematisering. I stedet benytter Fjørtoft Cey-Nor-saken, og også striden om hans nåværende virksomhet, Worldview International Foundation, som underlag for tildels ramsalt kritikk av sider ved norsk bistandsforvaltning; «byråkratene trives best når de slipper å bli plaget av gode tanker og ideer utenfra!

Fjørtoft lengter tilbake til den tid da Norad hadde både styre og råd, med eksternt deltakelse, som var i stand til å tukte administratorene og politikere som ikke skjønner sitt eget beste. Mange av forfatterens anførsler om byråkrati hjemme og ute er relevante, men det blir hult når det messes om verdien av kontroll, innsikt og evalueringer mv., og samtidig utvises forakt når deler av en slik praksis rammer egen virksomhet. Og er det nå slik at utviklingsarbeidet i dag er omgitt av sperrer og gjerdet som hindrer innsyn. Har han ikke hørt om mer offentliggjort og pågående journalistikk?

Mest ærlig er kanskje Fjørtoft når han på s. 198 fastslår: «Rekneskap og formaliteter er ikke min styrke. Eg hadde meir enn nok med å vere ideskapar og fylle oppgåva mi som arbeidande styreformann...». Om denne typen ydmykhet tidligere

var praktisert ville man trolig ha unngått at mange i dag sitter igjen med den triste – og forenklede – opplevelse av Fjørtoft og hans innsats; – mannen som ikke kunne redegjøre for pengeforbruk.

Det er neppe tvil om at Fjørtoft i perioder har fått merke Janteloven, mye av hans virke avtvinger respekt. Men mange av problemene er selvsåklarte, noe boken for ofte under-slår.

At bokens språkblomster står tett er til å leve med, verre er det at boken skjennes av unøyaktigheter og at navn skrives feil. Og, hvem skulle tro at Arne Fjørtoft, av alle, ikke makter å formidle riktig årstall for Seylons forvandling til Sri Lanka?! ■

Bjørn Johannessen

ANNONSE

Internasjonal konferanse om vann og sanitær

Konferansen i Oslo 20. mai vil blant annet belyse klimaendringenes betydning for verdens vannforsyning.

Blant bidragsyterne er miljø- og utviklingsminister **Erik Solheim**, direktør for energi, transport og vann i Verdensbankens **Jamal Saghir**, professor **Terje Tvedt**, vannrådgiver i Verdensbanken **David Grey** og seniorrådgiver i Kirkens Nødhjelp **Gaim Kebreab**.

Konferansen arrangeres i Norads lokaler i Ruseløkkveien 26.

Fleire opplysninger og påmelding: www.norad.no

Norad

NOTISER

Språk mellom appeller og giverglede

– Vi merker en nedgang i humanitær bistand fordi givernes tro at vi ikke lenger har noen problemer, sa Musa Eweru, Ugandas minister for flyktninger og katastrofehandtering til FNs nyhetsjeneste IRIN.

For selv om opprørsbevegelse LRA, som har herjet Nord-Uganda siden slutten på 1980-tallet ikke lenger har baser i områder og har satt seg til forhandlingsbordet, er de humanitære behovene store.

– Hvis det internasjonale samfunnet virkelig ønsker å investere i et fredelig Nord-Uganda, så må de gi befolkningen her en mulighet til å komme tilbake til et normalt dagligliv, sier talsmannen for Unicef, Chulho Hyen.

Unicef ba i desember i fjor om å få 58 millioner dollar, men har kun fått 11,6 millioner dollar. Også FNs matvareprogram (WFP) har måttet instille prosjekter på grunn av pengemangel. ■

WFP bekymret for matvaresituasjonen i Afghanistan

Ifølge FNs organisasjon for ernæring og landbruk, FAO, kan minst 18 millioner afghanere, av en befolkning på om lag 26 millioner, ikke spise seg mette hver dag. Økte matvarepriser har gjort den sårbare befolkningen enda mer utsatt.

– For å unngå en humanitær tragedie må Verdens Matvareprogram (WFP), andre FN-organisasjoner, givere og ikke minst afghanske myndigheter jobbe sammen, sier Antony Barbury, WFPs regionale direktør i Asia.

WFP gir i dag matvarehjelp til 2,5 millioner afghangere. Ifølge Barbury er det dårlige utsikter til en god, nasjonal avling – noe som trolig vil innebære fortsatt høye matvarepriser. ■

Bush ber om mat-bistand

USAs president George Bush vil spørre kongressen om 770 millioner dollar for å begrense skadevirkningene av matvarekrisa i utviklingslandene. Beslutningen er blitt hilst velkommen av Verdens matvareprogram, melder AlertNet. Hvis forslaget går igjennom vil dette øke den internasjonale potten til matvaresikkerhet til 2,7 milliarder dollar. Summen vil kunne være tilgjengelig fra og med oktober. ■

300.000 drept i Darfur?

Så mange som 300.000 mennesker kan ha dødd i løpet av de siste fem årene i Darfur. Det opplyser FNs visegeneralsekretær for humanitære saker, John Holmes. Ifølge Holmes kan 100.000 ha dødd siden 2006, da studier anslo det foreløpige dødstallet til 200.000. Mens FN mener at det nye tallet er et «fornuftig anslag», uttaler Sudans FN-ambassadør Abdalmahmoud Abdalhaleem at dødstallet er grovt overdrevet, melder AlertNet. ■

NYTT OM NAVN

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Øyvind Dahl (37) begynte 1. mai som rådgiver i Forum for utvikling og miljø (ForUM), med særlig ansvar for ForUMs samarbeidsgrupper for Bærekraftig produksjon og forbruk og Klima og energi. Dahl kommer fra stillingen som bistandsrådgiver ved den norske ambassaden i Addis Abeba, de siste årene med ansvar for miljø, matvaresikkerhet, humanitære spørsmål og styresett. Dahl er tidligere innen offentlig styring, og har tidligere arbeidet som politisk rådgiver i arbeiderbevegelsen.

Andrew Kroglund er nylig valgt styreleder i paraplyorganisasjonen Forum for Miljø og Utvikling, som samler 56 norske miljø- og utviklings- og fredsorganisasjoner. Kroglund er til daglig seniørrådgiver i WWF-Norge, og har vært daglig leder både i Blekkulls Miljødetektiver/Miljøagentene og i Regnskogfondet og leder av prosjektavdelingen i Utviklingsfondet. Kroglund var også styreleder i Forum på slutten av 90-tallet.

Charlotte Norby begynte 7. januar i et engasjement som rådgiver i Norads avdeling for sivilt samfunn. Hun har tidligere jobbet med norsk og kulturoppfølging for innvandrerkvinner, hatt engasjement i Norad og UD, vært prosjektrådgiver i SAIH, prosjektleder for Sør-Afrika – programmet på Senter for menneskerettigheter og vært rådgiver i organisasjonen Fokus. Hun har hovedfag i sosialantropologi med felterarbeid fra Botswana.

Rune Hauger er ansatt som vikar i Regnskogfondets Amazonasavdeling. Hauger er samfunnsvitner med en MSc i Etnisitet og Nasjonalisme fra LSE. Han kommer fra stillingen som informasjonsansvarlig ved Vogtsgate Statlige Mottak og har tidligere jobbet for bl.a. Population Services International (PSI) i London og vært praktikant ved den norske ambassaden i Brasil.

KIRKENS NØDHJELP

Programrådgiver – Afghanistan

Kirkens Nødhjelp har siden 1989 samarbeidet med lokale organisasjoner i Afghanistan. Fokuset ligger på utvikling av landsbygda, med vekt på å gi nye muligheter til fattige kvinner, ungdom og returnflyktninger. Både vann og sanitær, fornybar energi og jordbruksutvikling inngår i programmene. I den forbindelse søker vi nå etter en person som liker strategisk utviklingsarbeid og som vil arbeide i en utfordrende stilling innen plan- og programarbeid i Afghanistan.

Søknadsfrist: 25. mai 2008
Ønsket tiltredelse: Oktober 2008

For utfyllende stillingsbeskrivelse og søknad: www.nca.no

NOTIS

Mer penger via militære

USAs militære foreslår å doble sine budsjetter til bistand og gjenoppbygging i Afghanistan inneværende år, melder AlertNet. Forslaget er avhengig av støtte i kongressen. Amerikanske militære talsmenn i landet sier at de vil kunne få midler tilsvarende 410 millioner dollar for å finansiere nye skoler, veier, broer og små vannkraftverk på landsbygda. I 2007 var beløpet som ble brukt til tilsvarende tiltak 206 millioner dollar. Enkelte hjelpeorganisasjoner har uttrykt skepsis til at gjenoppbyggingsprosjektene i landet får et altfor sterkt militært preg. ■

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sultkatastrofer og krig? Nå har du muligheten.

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn
Gate- og/eller leilighetsadresse
Postboks
Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

2-2008 – 11. ÅRGANG bistandsaktuelt

Fagblad om utviklings-samarbeid

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør: Eva Bratholm

Redaktør: Gunnar Zachrisen gz@norad.no

Debatredaktør: Thore Hem tgh@norad.no

Nettavisredaktør: Jan Speed jasp@norad.no

Journalister: Liv R. Bjergene lrb@norad.no
Tor Aksel Bolle toab@norad.no
Tone Bratteli tbr@norad.no
Per-Ivar Nikolaisen pein@norad.no
Marta Camilla Wright martacamilaw@hotmail.com

Redaksjonsråd: Jens Claussen
Camilla Houeland
Roy Krøvel
Hans Petter Melby
Ane Schjolden

Administrasjon: Ba-Musa Ceessay
Ellen Rojahn

Internett: www.bistandsaktuelt.no

Postadresse: Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse: Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord: 22 24 20 30

Telefon redaksjon: 22 24 20 40 – 22 24 05 72

E-post redaksjon: gz@norad.no

Telefon annonser: 22 24 05 72 – 22 24 20 40

E-post annonser: toab@norad.no

Design / produksjon: Odysse reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #7504

Trykk: Nr1 Trykk as

Abonnement: Bistandsaktuelt, Norad, Boks 8034 Dep., 0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis. Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet: Tirsdag 6. mai 2008

Oppslag – denne utgaven: 17 800 eksemplarer

Neste **bistandsaktuelt** utkommer ca. 20. juni

VISSTE DU AT...
Verdens utviklingsland har hatt en gjennomsnittlig økonomisk vekst på sju prosent de siste fem årene?

Kilde: Verdensbanken

«Den sultne ler ikke når den mette fiser.»

Ordtak fra Fulani-folket (Vest-Afrika)

SISTE SIDE

Urin gir bedre jordhus

Ny forskning tester ut urin som bindemiddel i jordblokker

Snart blir det kanskje unødvendig å frakte vann langveisfra når hus skal bygges av jordblokker. Alternativet til vann kan nemlig være et flytende, lett gulfarget avfallsprodukt som finnes over alt.

FORSKNING

■ MARTA CAMILLA WRIGHT
Urin fra mennesker er både billigere, lettere tilgjengelig og bedre enn vann, viser nye forskningsresultater. Og der det ikke finnes vann kan urin rett og slett være løsningen slik at man får bygget husly til mennesker på flukt.

Urin sterkt bindemiddel. Det er kjent at i India har griseurin tradisjonelt vært et hemmelig knep for å gjøre jordhus sterke og holdbare. I det folkerike landet i Sør-Asia finnes det mange hus som er bygget på denne måten. Noen skal være over hundre år gamle.

Men griseurin finnes ikke alltid i overflod. Da husbyggingssituasjonen i Darfur var gjenstand for mye hodebry på en FN-konferanse i 2006, kom den britiske organisasjonen Architects for Aid (A4A) på ideen å resirkulere det vannet menneskene har drukket.

Ny forskning. I samarbeid med Institutt for arkitektur ved Universitetet i Sheffield i England har A4A derfor nylig gjennomført et forskningsprosjekt for å teste ut menneskeurin som bindemiddel for jordblokker. Det viser seg altså at den har mange av de samme egenskapene som griseurin.

– Ingen har ennå prøvd menneskeurin, men testene viser at den virker nesten like bra som griseurin. Dessuten er urin noe man alltid har

Kombinasjoner av jord, leire, kumøkk, stokker og strå er vanlige bygningsmaterialer blant fattige mennesker i de fleste utviklingsland. Mannen er en hjemvendt flyktning fra Burundi. FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Testene viser at den virker nesten like bra som griseurin.

Victoria Harris, leder for Architects for Aid.

tilgang på, mens vann ofte er mangelfullt, sier leder for A4A, Victoria Harris. Hun er grunnlegger av den to år gamle organisasjonen som har som formål å lete etter bedre, billigere og økologiske løsninger for husbygging.

Steril av sol. – Den eneste utfor-

dringen er at man trenger beholdere til urinen. Ellers er urin sterilt og kan holdes sterilt med UV lys, enkelt og greit ved at man setter urinen i solen. Selv etter flere måneder vil urinen fortsatt være steril.

– Slik kan man løse problemer med å skaffe byggematerialer i områder med vannmangel, for eksempel etter katastrofer når mange mennesker trenger husly raskt, sier Harris.

Lukttesting var også en del av studien, og overraskende nok er ikke lukt et problem.

Interessant for Flyktninghjelpen. Den norske organisasjonen Flyktninghjelpen synes ideen høres inter-

essant ut og vil se nærmere på forskningsresultatene.

– Vi leter alltid etter nye metoder for å bygge hus i landene vi jobber i, og det hender at vi må frakte vann dersom regntiden svikter eller krisen skjer utenom regnesesongen, sier Øyvind Nordlie, ansvarlig for husly i Flyktninghjelpen.

Organisasjonene bygger ofte hus av jordblokker.

– Det er generelt mindre vann tilgjengelig, så alternativer som dette er absolutt aktuelt å se nærmere på. Forøvrig er jo avføring et gammelt triks, for eksempel brukes kumøkk mange steder i Afrika, sier Nordlie. ■

✓ JA, takk. Vennligst send meg gratis eks. av tema-avisen «KLIMA». (Skoler tilbys klassesett.)

PORTO

Navn

Adresse

Postnummer/sted

Telefon E-post

bistandsaktuelt

Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

Tema-avisen kan også bestilles ved å kontakte Bistandsaktuelt – tlf. 22 24 20 40 eller per e-post til adr-ba@norad.no